

۳۳

۱۱-۴۸ Tarab-۲۴

۳

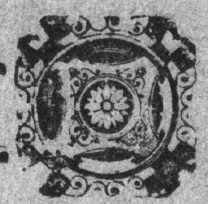
نومبر

۱۶ محرم ۱۳۲۶

۵ فيورال ۱۹۰۸

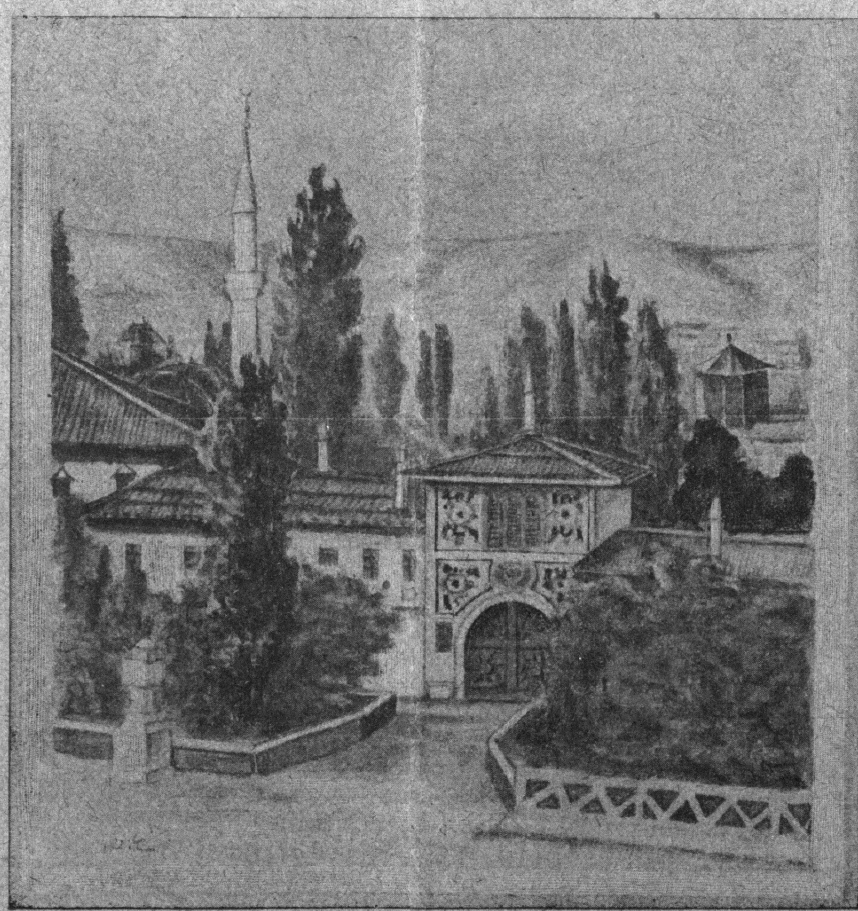
سوشنبه

۱۹۰۸

اون بيش كونده برچققان ادبي سياسي مجموعه در

خورا

باغچه سراي ده خان سراينگ قپوسى و خان جامعى ننگ مناره سى .

«شورا»

مجموعه نك بابلری اوشبو تریبده بولنور:

- ۱) مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر. بو بابده ایسکی ویکیلردن برر بیوک آدم‌نک ترجمه‌ خالی درج اولنور، پادشاهلردن بحث ایدلندیگی و نت مملکتلرینک نسقه چه جغرافیه و تاریخی سویله‌نور.
- ۲) مقاله‌لر. بو بابده ادبی، تاریخی، اجتماعی مقاله‌لر بولنور.
- ۳) تربیه و تعلیم. بو بابده حفظ صحت، تدبیر منزل، تعلیم، مکتب و مدرسه، شاکردم معلملرگه دائر بندلر یازلنور.
- ۴) کشفیات و اختراعات.
- ۵) متنوعه. مملکت ایچنده و طشنده اولان هر تورلی خبر و معلومات یازلنور.
- ۶) تقریظ و انتقاد. یگی چیقمش اثرلر (کتاب، رساله و غزده ژورناللر) حقنده معلومات ویریلور.
- ۷) اجمال سیاسی. روسیه‌نک ایچنده و طشنده اولان ایکی هفته‌لک سیاسی حاللر نسقه‌لک ایله بیان ایملنور.
- ۸) مراسله و مخابره. سؤال جوابلر و هر تورلی مکتوبلر یازلنور.
- ۹) حکایات. اشعار. لطائف و مقاللر.

ناشرلری: محمدشا کر و محمد ذاکر رامیبلر. محرری: رضا‌الدین بن فخرالدین.

آبونه بدلی: ییلقق دورت روبله - ۶ آیلق ۲ روبله ۲۰ کاپک.
«وقت» ایله برگه آلوچیلرغه ییلقق بدلی ۳ روبله، ۶ آیلق ۱ روبله ۸ کاپک.
اجنبی مملکتلر ایچون برییللغی ۱۵ فرانق.

آدرس: Оренбургъ, редакция «ШУРО»

شۇرا

ابونە بەلى : سەكە : ۴، آلتى آيلىق ۲ روبلە ♦ ۲ كاپك.
« وقت » بىرلىن بىرگە آلوچىلارغە :
سەكە ۷، آلتى آيلىق ۳ روبلە ♦ ۸ كاپك در .

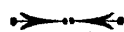
آدرس :

Редакция « Ш У Р О » Оренбургъ — Rédaction du « Cheuro » Orenbourg.

۳ نومر اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان علمى وادبى مجموعه در

شەھزادىمىر والوغ ھاۋىلىرى

اوزباك خان .

(۷۴۱ — ۱۳۴۱)

« منگو تىمىر » اسپىنە صوغلىش آچەلردە
بويلە يازلمىشدر : « منگو تىمىر خان الاعظم ضرب
هذا الدرهم فى بلغار ۶۷۳ سنه » ، « العز
الدائم والشرف القائم توكل على الله محرم
سنة ۶۷۸ . حمد لله لا اله الا الله وحده لا شريك
له » (۲) .

آيتەدر، ھالبوكە ابو الغازى مرادى بزم بلغارمىز دىگەن بلكە
دوناي بلغارى ايدى . قسطنطينىيە گە منگو تىمىر دوناي
بلغارى آرقلى وارمىشىدى ، دىھەر . مستفاد الاخبارنىڭ بلغار
پادشاھلرىدىن سانامىش اولدىغى فولاد تىمىر (۹۳ نىچى
بىت) اوشبو منگو تىمىرنىڭ غىنى اولوب ، اوردا خانلرىدىن
ايدى ، دىيوچىلر وار . بلغار خانلرىنىڭ اسملىرى جعفر صو
گندە عربى اولان مائۇراسمىر اولوب ، جوجى بالالرىنىڭ
اسملىرى ھىمىشە ايسكى عرفارنىچە اولوب كىلىكى ملاحظە
ابدلىنىش ، اوشبو سوزنىڭ درست بر سوز اولنەچغى كوكل
گە كلور .

(۲) مستفاد الاخبار ج ۱ بىت ۱۰۰ .

« بىرگە » خان وفات اولدىغىندە ، چىنگىز
نظامى بويىچە « دىشت قىچاق » حكومتى تىختە
منگو تىمىر بن توفان بن باتو بن جوجى
چىقتى . بونىڭ عصرىندە اوردا عسكىرى قسطنطينىيە
گە واروب محاربه ايتدى ، وھلاكو خان اوغلى
« ابقا » خان ايلەدە صوغلىشى (۱) .

(۱) ابو الغازى : « منگو تىمىر ، خان اولدىغى صونك
بلغار مملكتتە واروب ايكى يىلدىن صونك مظفر اولوب ،
قايتىدى » مضمونىدە بر سوز سويلر . شجرە ترك بىت
۱۷۳ . مستفاد الاخباردە : « منگو تىمىر ۶۷۷ دە بلغارنى
خراب ايتدى دىكان سوز بار » دىيور . شىخ مراد افندى :
« شول سوزنى مستفاد الاخبار ابو الغازى غە اياروب

اولمادىغى سېبىدىن بويۇرۇپ تۇرۇپ يازلەنچى
اوزبەك خان بونۇڭ اورنىنە اوردا حەكمدارى
نەسب اولدى .

بەركە خان ايل اوزبەك خان آراسىنە منگى
تېمەر ، تودامنگو ، تلابغا ، طقطاغا اسمىنە خانلر
حەكموت سوردىلر بونلر نۇڭ حەكموتلرېنۇڭ مەنتى
تەقريباً قىرغىن يىل اولدى

اوزبەك خان

اوزبەك خان (۲) اوشبۇ اورنىدە اسمى
ذەكر ايدلمش منگوتېمەر خاننۇڭ طغرل (طغرلجا)
اسمىدە اولان اوغلىنۇڭ بالاسى ايدى . ۱۳
ياشنىدە ايسكان وقتىدە ۷۱۲ — ۱۳۱۲
تارىخى شەھەر مۇسۇلمانلار دىشت قېچق حەكمدارى
اولدى . تەدبىرلى ، عقللى : تروپچ اسلامدە
بېنۇظىر اولوب ، بىتون دىشت خەلقى بونۇڭ نە
بىرى سايبەسىدە اسلام دىننى مەھكەم سورتىدە
قبول ايتدىلر .

بۇ سوزنىدە غرابت يوق . غرابت ايسە ابن الوردى
سوزنىدە دەرگە دىيور : « مات طقطاى ملك القچق كافرا
يعبد الامنام ... » (ج ۲ بيت ۲۶۲) . چىنۇزخان
وبتون اولادى موحد اولدىلر نەن طوطاغو بىر يالغۇزى
نە يوزدن سىنلرغە عبارت ايتسون ا دىياوى بىر غرض
اولمادىغىدە دىننى كامىل آڭلامش بىرەسلمان هېچ وقت
اوز دىننى ترك ايتماز ، اوشىنداق موحد اولان بىر
ذاتدە پەت پىرست اولماز . بىيوك دىشت قېچق حەكمدارى
نە غرض ايله موحدلىكن پەت پىرستلك كە دونسون ؟
كارامزىن ظنىدە اصلسۇردى . ابن الوردى كەندىسى :
« طوطاگونۇڭ وليعهد اوغلى پادشاه اولدىغى صوڭ
بىتون دىشت قېچقنى مسلمان ايتىمك فەكرىدە ايدى فقط
آتاسىدىن مەقدم وفات ايتدى ، پادشاهلىق نەسب اولما
دى » دىدەر . مېجوسى پادشاه تەربىيە سىندە اوسمش بىر
اوغلى ياشلىگىدە هېچ بويلا بىر فەكرىدە اولنە بىلورمى ؟
اوشبۇ فەكر آنچق آتاسىدىن ايشتمش تەوصىلەرگە كورە
اولور .
(۲) ابن بطوطە مەھمۇد اوزبەك دىيە تەبىر ايدەدەر .

منگو تېمەر ۶۷۹ — ۱۲۸۰ تارىخىدە وفات
اولوب ، بىر طوغمەسى اولان تودا منگو بىن
توقان ، خان نەسب اولدى . « سراى » دە
سوغلىش نىكەسىدە : « تودامنگو العادل ضرب
فى بلد سراى ۶۸۱ سنة ستمائة واحدى وثمانين
العزة لله ولرسوله » دىيە يازلمىشدر (۱) بۇ
ذات ۶۸۶ — ۱۲۸۷ دە عىزل ايدلىدى (۲) .
بونۇڭ موڭغۇل طوغمەسىنىڭ اوغلى تلابغا بىن
منگو تېمەر بىن توقان ، خان اولمش ايسەدە
اوزبەنە تابع اولان تورەلردىن نوغاي بىن مغل
بىن ططر بىن جوجى خان طرفىدىن اوتىردى (۳) .
تلابغا خان طرفىدىن روسىيەگە نۇظارت ايدىر
ايچون قوبىلمش باسقاق (۴) احمد اسمىدە
بىر ذات اولوب قورسكى شەھرىدە طورر ايدى .
تلابغانۇڭ اوتىر لوبىنە اوشبۇ باسقاق سەبب اولدىغى
مىرويدىر . تلابغا صوڭغۇن بىر طوغمەسى طقطاغە بىن منگو
تېمەر خان اولدى (۵) وىيوقارىك اسمى مەذكور اولان
نوغاي بىن مغل بونۇڭ طرفىدىن قەتل ايدلىدى (۶) . طقطاغا
خان بىكرمى اوچ يىل حەكموت سوروب ۷۱۲ — ۱۳۱۲
تارىخىدە وفات ايتدى (۱) . اير بالاسى

- (۱) مستفاد الاخبار ج ۱ بيت ۱۰۱ .
- (۲) ابوالفدا ج ۴ بيت ۲۲ .
- (۳) ابن الوردى ج ۲ بيت ۲۳۶ .
- (۴) باسقاق ، اوردا حەكموتى طرفىدىن روسىيەنى
قاراب طورر ايچون مطلق وكىل سىفتىلە نەسب ايدلمىكە
اولان حەكم عنوانىدەر . احمد الخوارزمى باسقاق
ماجراسى كارامزىن دە مەفصل سورتىدە ذەكر ايدلمىشدر
۱۲۸۴ نچى يىل حوادىتىدە) .
- (۵) ابن الوردى ج ۲ بيت ۲۳۶ .
- (۶) ابوالفدا ج ۴ بيت ۴۴ .
- (۷) طقطاغا خان وفاتى كارامزىن ۱۳۱۲ نچى
يىل حوادىتى آراسىدە ذەكر ايتەدەر . ھەمدە اوز طرفىدىن :
« ظن غالب بو آدم مېجوسى اولوب ، اسلام قبول
ايتماشيدى » دىدەر . كارامزىن ھەرنە قەدر ترك و مسلمان
قاندىن اولان بىر خرىستىيان ايسەدە ، خرىستىيانلىقىدە پەك
مەھكەم وتارىخىدە حەكموت تەلىمى بويىچە يازدىغىدىن

اوز حصه لرنده ایدیکنی حتی باتوخان زمانندن
برو جوجی بالالری (اوردا خانلری) دعوا
ایلر لر و اوشبو سبیدن آرالر تک هر وقت محاربه
لر اولوب طورر ایدی . خاتلق منصبه چیققد
یغی صوڭ اوزباک خان هم اوشبو شهرلر حقنک
هلاکو بالالرنندن ابوسعبد بن خداپنده ایمل
محاربه ایتمشدر (۱) .

اوزباک تخت که چیقدیغی وقت « ناؤ
غورد » حقنده « تویر » کنازی ایله « مسقوا »
کنازی آراسنده صوغش دوام ایتمکده ایدی .
(۲) اوزباک خاننک حکمدار لغینی تبریک ایتمک
هم ده ناوغورد طوغروسنده دشمنی اولان
مسقوا کنازندن شکایت ایتمک و بیعت و یرمک
ایچون تویر کنازی اولان میخایل « سرای »
غه کلدی و طوناشدن نمام ایکی ییل مدت
خان حضورنده طوردی . اوزباک ایسه میخایل
نک کنازلکنی تصدیق ایدوب یرلیغ و یردی
ونایتیر اسمنده عسکر باشلغی قومانداسینه بر
قدر عسکر و یروب میخایلنی « تویر » گه
کوندردی (۳) .

کناز میخایل طرفندن ایدلمش شکایت
که بناء مسقوا کنازی غیورغی جواب آلنور
ایچون اوردا (سرای) غه چافرلدی . غیورغی
ایسه ناوغورد شهرنی اوزینگک طوغمه سی
اولان آفاناسی اوزرینه تابشروب اوزباک
خان حضرتلری حضورینه کیندی . غیورغی ،
خاننک یاقینلرینه و بیوک توره لر گه کوب هدیه
لر آلوب وارمشیدی ، هر یر فرصت نوشدکچه
سوزی اوتارلک آدملرگه میخایل اوستونندن

(۱) ابن خلدون ج ۵ بیت ۴۳۱

(۲) Брокгаузъ и Эфронъ

(۳) بو واقعه نی کارامزین ۱۳۱۵ نچی ییل

حوادثی آراسنده سویلامشدر .

اوزباک خان ، بتون رعیتنه کندیسنی
سویدر دیکندن ، عدالت و عقل اوزرنده حکو
مت سور دیکندن بونگ عصرنده اوشبو مملکت
« اوزباک ایلی » دبه شهرت بولمشدر (۱)
اوزباک خان عسکری اذربیعان ، خراسان
طرفلرینه کوب مرتبه لرسفر ایدوب ، هلاکو
تار اماقلری ایله کوب ماجرالری اولدیغندن اول
طرف خلقلری ، دشت قیچاق عسکرنی اوزباک
دیه تعبیر ایدر لر ایدی . بوندن صوڭ اوشبو
مناسبت ایله اوزباک اسمی ماوراءالنهر خلقنه ،
فرغانه ترکلرینه عمومی بر لقب اولوب فالدی .
خلاصه : بخارا طرفنده بو کونگی اوزباکلر
دشت قیچاق ترکلری اولوب ، اوزباک خان
مناسبتی ایله اوزباک آنالمش قوملردر (۲) .
مصرده اولان ترک حکومتلری دشت قیچاق
و ایکنچی عبارتله بزم اوشبو مملکتیزدن کتمش
آدملر اولدیغندن اوردا حکومتلری ایله هر وقت
خط یازشوب ، ایلیچیلر یورتشوب طور مقلری
عادت ایدی . اوزباک خان زماننده هم اوشبو
عادت اولکیسی روشنده دوام ایتمشدر .
اوزباک خان تخت که چیقدیغی وقت تبریک ایدر
ایچون مصر حکومتینک ایلیچیسی ۷۱۳ - ۱۳۱۳
تاریخنده « سرای » غه کلش ایدی (۳) .
جوجی خان عائله سندن اولان طغچی قزی
طلنباش اسمنده حرمتلو بر قارنداشنی جهازلاب
مصر پادشاهی الناصر غه و یردیکندن مصر
حاکی ایله اوزباک آراسنده قارنداشلق اولوب
هم بر قدر مدت دوام ایتمشدر .

هلاکو بالالری قولنده اولان « تبریز »
و « جد مراغه » شهرلرنی ، چنگز خان تقسیمنه کوره

(۱) ابوالغازی . بیت ۱۷۵ .

(۲) تلیق الاثار . ج ۱ بیت ۵۱۱ — ۵۱۲ .

(۳) ابن خلدون ج ۵ بیت ۴۳۱ .

ديمير» شهربينه اوزاتدى و «تؤيز» كنازى ميخايلنى اورنندن عزل ايتدى.

ميخايل بو خبرنى ايشتيكندە اوزينىڭ عسكرلىرى ايله اوزدادن قايتوب كلوچى غبور غى و آنى اوزاتوب باروچى قاوغادى فافله سينه قارشو چيقوب صوغشرغه باشلادى. قاوغادى صوغش ايچون باروچى دگل، بلکہ يالگز خان يرليغنى حرمتلب ورعيت كه تبليغ ايدر ايچون گنه وارمقده اولديغندن، آزلقلرى سببندن ميخايل گه قارشو طوراً الماديلر. ميخايل ايشه قاوغادىنى عسكرى ايله، غبورغىنى خاتونى آغافيا ايله برلكده اسير آلدى.

ميخايل قاوغادىنى حرمتلب وقوناق ايدوب اورداغه اوزاتدى هم ده اوزباك خان حضرتلى حضورنده اوزينىڭ بو طوغرودە عيبسز ايدىكنى سويلرگه، بلکہ مجرد غيورغينىڭ سوز يورتوى سببندن گنه بويله حسرتلر ظاهر اولديغنى آڭلاتورغه اوتتدى.

اوشبو اسيرلك وقتنده غيورغينىڭ خاتونى اولان آغافيا كيناتدن وفات اولدى. ايشته بونى

طلنباي اسملى قزنى اوزباك خاندن صورادىغى وقت رسى صورتده مشورت ايچون يتمش تماندن عبارت بر مجلس تاسيس ايدلى بونلرمانا كره ايتديكلرندە «بويله بر شى (چيت عائله گه قزويرمك) چنگز عصرندن بيرلى هيچ اولديغى يوق!» ديه سوزلىرى اولدى. حالبوكه اوشبو واقعه ۷۱۶ - ۱۳۱۶ دە ايدى. اما غيورغينىڭ قونچاقنى آلوب كيتوى كارا مزيننىڭ اوزينىڭ خبرينه كوره ۷۱۷ - ۱۳۱۸ دە اولمشدر. مصرده تركى نسلندن اولان بيوك بر پادشاه غه چنگز عائله سندن قزويرهك حقدە بوقس نازلانمش اوردا حكومتى اوزينىڭ قول آستونده گو پيرنا طور درجه سنده گنه طوروچى خرستيان بر كنازگه چنگز و مسلمه بر قزنى هيچ ويرمى؟ بو هيچ بولاچق اش توگلكدر. خبر يالگز ملاطفه طريقتچە اوزباك خاننىڭ غيورغى گه اوزمنىڭ سكلوم كى قزنى يا كه سكلومنى ويردم، ديدىكندن شايع اولوب كتىكى معلوم بر شيدر.

هر تورلى شكايىتلر ايدر و اوزينى الوغ كناز ايدوب تصديق ايتدرر ايچون يالئوب يالوارر ايدى.

روس بايارلرنيڭ و مشهور آدملرنيڭ قزلى خانلرنىڭ سرايلرنده خدمت ايدرلر و بونلرنىڭ بعضيلرى خانلرنىڭ خاتونلرينه حتى خانلرنىڭ اوزلرينه سوزلرينى كچرده آلورلرايدى. ايشته شويله سوزلىرى نفوذلى قزلردن اوز بك خان سراينده طوروچى آغافيا اسمنده بر قز ايله معارفه پيدا قىلوب، شونىڭ سببى ايله غيور غى مقصدينه ايرشدى، اوزباك خان حضر تلى غيورغىنى اولوغ كناز ايدر ك تصديق ايتدى. قزنىڭ خدمتنه مكافات اولمق ايچونمى يا كه باشده اولان شرطلرغه كورهمى غيورغى سرائ قزلى آراسنده قونچاق ديمكله معروف اولان آغافيا (۱) نى نكاهلنوب آلدى. خان حضرتلى قاوغادى اسمنده اولان بر عسكر قوماندە سینه عسكر ويروب غيورغىنى «ولا

(۱) كارامزين و آڭا ياروب بروقغاوزنىڭ «غيور

غى اوزباك خاننىڭ قونچاق اسملى سكلوسنى چو قندروب آلدى ده خرستيان اولديغى صوڭ اسمى آغا فيا گه آلماشلردى» ديه بيان ايتديكلردن مرادلىرى اوشبو قزدر. بونىڭ ايسه اوزبك سكلوسى اولمق احتمال يوقدر.

اوزباكنى خان نصب ايتدرر ايچون اڭ بيوك خدمت ايدنلر ابن خلدون و غيرلرنىڭ بياننه كوره الوغ تورهلردن قطلق تيمر ايله آتاسى طغرلجا خاتونى بيالون ايدى، حالبوكه بونلر اسلام ديننه نصرت ويرمكى شرط ايدوب، خانلق تختنه اوطورتمشدر و بو طوغرودە اوزبك دن عهد آلمشدر ايدى، حال بويله اولديغنده مسلمان و بيوك بر حكمدار اوزينىڭ قول آستونده طورغان بر خرستيان كنازينه مسلمه اولان سكلوسىنى ويره بيلورمى؟ بو هيچ احتمال اولمق شى دگلكدر. بوندىن باشقه چنگز فامىليه سى تا آلا نقوادن بيرلى اوزلرينه ريغ تخم معنا سنده «نيرون» لقبى ويرلر و قزلىرى ده يالگز چنگز عائله سنده گنه نكاح ايلرلر ايدى. حتى مصر پادشاهلردن ملك ناصر

شیری اولان «بجار» آرقلی مسقواغه یبارلدی (۱).
غیورغی، اوزباک خان طرفندن الوغ
کنازک ایچون یرلیغ آلوب «ولادیمیر» گه
فایتوب کندی.

اوترلمش کناز میخایل اوغلی دیبیتری
۱۳۲۵ تاریخده «سرای» شهرینه وارمقله
اوزباک خان حضورینه قبول ایدلدی و اوشبو
وقت غیورغی اوستوندن شکایت ایتدی.
آتاسی میخایل، خان حضرتلرینه غایت مخلص
اولدیغی حالده یالکز غیورغی افترا و بهتانلری
سببندن خراب اولدیغنی غایت اثرلی صورتده
سویلرگه و اوزباک خان کوکلنی بومشترغه موفق
اولدی. خان حضرتلری دیبیترینی «تؤیر»
کنازی ایدوب یرلیغ و یرمکله فایتاروب یباردی.
واشبو سببندن بر طرفده غیورغی و ایکنچی
طرفده میخایل اوغللری کناز دیبیتری، الیکساندر
و قنسطنطین اولدقلری حالده آرارلنده زور
دشمانلق قوپدی، هر ایکی طرف بر برینک
جانلرینه قصد ایدرگه کرشدیلر.

۷۲۵ - ۱۳۲۵ تاریخده دیبیتری کوب
هدیه لر ایله «بلغار» یولی ایله «سرای» شهرینه
بوللاندی بونی ایشتدکنده ایکنچی طرفدن
دیبیتری ده اوزینک طوغمه سی الیکساندر ایله
برلکده واروب «سرای» ده خان حضورینه
کردکلرینده بربرینه اوچراشدیلر. کناز دیبیتری
اوزینک آتاسی میخایلنی اوترتوچی غیورغینی
خان حضورنده کورمکله آچیغی کلمکندن اختیار
سز اوله رقی قلچنی آلوب غیورغینی چابوب
اوتردی. خان حضرتلرینک بیوروغی بوینچه
الیکساندر «تؤیر» گه فایتوب کیتدی و دیبیتری
ده غیورغینی اوتردیکندن قصاص اوله رقی اوترلدی.

(۱) بو واقعه نی کارامزین ۱۳۱۹ تاریخی حوادثی
آراسنه ذکر ایتمشیر.

بهانه ایتمکله غیورغی میخایل اوستوندن : «بنم
خاتونمه آغو آشانوب اوتردی» دیبه خان
حضرتلرینه شکایت ایتدی (۱).

اشلرینی تفتیش و عیبلی اولانینه جزا و یرمک
ایچون میخایل ایله غیورغی اورداغه چاقرلدیلر.
واردقلری صوگ اوزباک خان امریله حکومت
مجلسی تشکیل ایدلدی. حکومت مجلسنده
غیورغی میخایل اوستوندن : «خان حضرتلرینک
یبارمش اولان حرمتلی و کیلی قوغادی اوزینه
صوغش چیقاردی و خان حضرتلری طرفندن
و یرلمش خاتونمنی آغو و یروب اوتردی،
شویله ایتدی و بویله قیلدی» دیبه کوب شیلر
سویلادی. میخایل : «بن عسکر ایله قارشو
چیقدم ایسه یالکز غیورغی گه قارشو چیقدم،
آنده خاننک و کیلی وارلغندن خبرم اولمادی،
آغافیا گه آغو و یردیکم یوق، بوئا ایسه خریستیان
دینمنی شاهد ایتمه» دیبه مدافعه ایتدی.
محکمه میخایل نک حتی غیورغی گه ده عسکر ایله
چیقارغه و اشنک اصلنی بیلما کسزین صوغش
قیلورغه حق یوق ایدیکنی سبب کوستروب
میخایلنی اوتررگه حکم ایتدی.

حکم نامه، خان حضرتلرینه مرافعه ایدلنه
چک فقط تصدیق ایتمه احتمالی اولدیغی کبی
تماما فسح و عفو ایتمه احتمالی اولدیغندن
غیورغی مذکور حکم نامه نی تصدیق ایتدر
ایچون بار کوچی ایله اجتهاد ایتدی و قوغادی
آرقلی خان حضرتلرندن رجا ایدرگه موفق
اولدی. بناء علیه اوزباک خان حکمنی تصدیق
ایتدی و میخایل «سرای» شهرنده اوترلدی.
تنی ده کافکاز یه ده «قوما» صوی بوینده سودا

اوغلى «سراي» غه چاقرندى وايللى بيك اردو
عسكى و يروب «تؤير» خلقلرنى تربيه ايدر
گه بيوردى. سوزدال كنازى اولان اليكساندر
واسلى اوغلىنه هم اوز عسكى ايله برلكده
ايوان قابيطه پاردمينه واررغه قوشدى. بونلر
«تؤير» گه يتديكلرنده اليكساندر ليتواغنه قا-
چوب كتمشىدى. «تؤير» خلقلرينك تيوشلى
جزالرى ويرلدى و «ناؤغورد» شهرينه واردقلرنك
شهر خلقى خان حضرتلرى اسمندن كلمش عسكىنى
هرمت ايله قارشو آلديلر و عسكىلرنك يول
مصرفلى اولمق اوزره بر بيك صوم آقچه
ويرديلر (حاضرگى آقچه ايله ۳۵۰ صوم اولسه
كر ك). شونك ايچون خان عسكى بونلره هيچ
بر ضرر كتورماكسزىن قايتوب كتديلر.

اوشبو خدمتنه مكافات اوله رق اوزباك
خان ايوان قابيطهنى بتون روسيه گه الوغ كيناز
نصب ايدوب يرليغ و يردى و «مسقوا» غه
بياردى.

ايوان بر طرفدن مملكتنى اصلاح ايدر
وايكنچى طرفدن هر وقت «سراي» غه واروب
بيوك آدملىرى يومالاب يورر و بو سايله ده خان
حضرتلرينك التفاتنه كرر ايدى.

۱۳۳۷ تاريخنده «تؤير» ده كناز او-
لوب سوكره قاچيش اليكساندر اوزباك خان
حضورينه «سراي» غه كلوب گناهلرينك عفو
ايدلنوني اوتندى. خان ايسه گناهلرنى عفو
ايتمش ايدى، فقط ايوان قابيطه بونك اوستندن
شكايت ايتدى و كوب عيبلرنى كوستردى نهايت
۱۳۳۹ نچى يىل ۲۹ نچى اوكتابرده خان حضرتلرينك
امريله «سراي» ده اوترنلدى (۱).

۷۴۱ — ۱۳۴۰ تاريخنده الوغ كناز

بوندن سوڭ اوزبك خان حضرتلرى اليكساندر
ميخايل اوغلى (دبميتري طوغهسى) نى كناز
نصب ايدوب يرليغ و يردى (۱).

۷۲۷ — ۱۳۲۷ تاريخى جاي كونلرينك آخر
نده بر يومش ايله اوزباك خان اوزينك ياقينى
شفقال (Чаль Хань) اسملى بيوك بر آدمنى
بر قدر عسكى ايدوش ايتدىكى حالده «تؤير» گه
پيارمشيدى. «تؤير» ده كناز اولان اليكساندر
ياش و خفت بر آدم اولدبغندن، شفقال كلوى
مناسبت ايله: «اوزباك خان طرفندن كلمش
اوشبو تورهلر خريستيانلرنى اسلام ديننه جبرلرگه
و كوچلاب مسلمان ايدرگه كلمش، كنازلرى
اوتروب اوزلرى خواجلىق ايتنچكلر» مضموننده
ايتاك آستوندىن بر خبر تاراتدى. اوردا حكو
منى بردن ممكن قدر چنگز نظاملرنى رعايت
ايتديكلرنىن وايكنچىدن مسلمان اولدقلرنىن
بويله شينك ممكن اولميه چغنى بتون دنياده اك
ابلك روسلر بلورگه و بونك خلافتنه نه قدر
سوز اولور ايسه ده تكذيب ايدرگه تيوشلى
اولديغى حالده بردن بر اشانوب، كناز سراينده
قوناق اولوب طور و چى شفقال ايله ياننده اولان
عسكىلرنى جيولوب كلوب تمام اوتريديلر، بر
جان اولسون سلامت قويماديلر. بونك ايله قنا
عت ايتماي «تؤير» ده نه قدر اوردا مسلمانلرى
(سودا گر و كسب اهللىرى) وار ايسه جمله سنى
شهيد ايتديلر.

اوشبو خبر «سراي» غه يتشد يكنده خان اشك
بتون روسيه كناز لاكلرينك قاتشلى اولوب
اولمادىغنى تفيش ايدرگه بيوردى و يالكز
«تؤير» خلقلرينك عيبي گنه اولديغى آكلا-
دى. مسقواده كناز اولان ايوان قابيطه دانيل

(۱) بو واقعهنى كارامزين ۱۳۲۷ تاريخى حوالدى
آراسنه ذكر ايتمىر.

اوزباك خان يريغى

بيوك ورحيم اولان الله تعالانك ارادهسى
 و قدرتى ايله بزم قول آستومزده وسوزمز
 يورى طورغان يرلرده گى جمله زور،
 اورتا وكچوك كنازلرگه، عسكر باشلقلرينه،
 كتاپچيلرغە، باسقاقلرغە، بازوچيلرغە،
 يوروجى ايلچىلرگە، آوچيلرغە بتون
 الوسگە، روس كلپسه لرينه، ميترو پاليت
 پيترغە، آرخيমানدرينلرگە، ايگومينلرگە،
 پوپلرغە وغيرى بو كى آدمارگە هيچ كيم
 تيل نيگدروچى بولماسون! آنلرنك
 (روحانيلرنك) شهر لرندن، ژولصتلرندن،
 آللرندن، يرلرندن، باصولرندن،
 اورمانلرندن، باقچه لرندن، نگر مانلرندن،
 اونارلرندن، بالق طوطا طورغان اورنلرندن
 هيچ بر ياساق آلتماسون! چونكه آنلر بر
 اللهغه عبادت ايتهلر، عبادتلى ايله بزنگ
 غيرتمزنى آرتدرالر. ميترو پاليت بزنگ
 ايچون وبالالرمز ايچون الله تعالى گه عبادت
 ايتسون! اگرده دين كشيلىرنك نرسه لرنى
 آلوجى بولسه لر اوچ مرتبه ايدوب
 قاينار لرلر. كيمده كيم خرستيان ديننى
 سوكسه، كلپسه، مناسترو چاساونا لرگه تيل
 نيكدرسه اول آدم اوترلور.

يازلىدى قوبان بىلى كوزنك بونچى آبنك دورتنچى
 كوندە (۱).

(۱) اوشبورليغ، كارامزين آيتونچه ميتروپوليت
 پيترنك «سراي» غە واروب خان حضرتلرندن مورايونه
 كوره وپوليشدر. كارامزين بونى ۱۳۱۹ نچى بىل
 حوادتى آراسينه يازمشى همده اوز طرفندن: «اوزباك
 خان اوشبورليغ ايله «خرستيان روحانيلرنى عسكرى
 خدمتلردن آزاد ايتدى» ديبور. بوندىن مقصدى ايسه
 اوردا حكومتينك عسكرلگنندن دگل بلكه روس
 حكومتلرينك عسكرلگنندن آزاد ايتدى ديمكسر.

ايوان اوزينك كنازلگنى تاشلاب مناسترگه
 كرديكندە، اوغلى سيمون «سراي» غە خان
 حضرتلرى حضورينه كلدى واوشبو منصب
 ايچون يرليغ آلورغه موفق اولدى (۱).

اوزباك خان غايت مندين بر مسلمان
 پادشاهى اولديغى حالده رعيت اوزرينه كامل
 معناسيله حربت وجدان و مساوات اعلان ايتمش
 واسلام ايله برلكده هر تورلى دينلرگه ايركنك
 و برمشدر. ديننى مجرد بر تعصب جاهلبدن
 عبارت بيلن روما پاپاسى اوزباك خاننك اوشبو
 حالنى دروسبه روحانيلرى و كلپسه و قفلرى
 حقندە و يرمش يرليغينك نسخهنى كوروبده
 بوندىن خرستيانلقغه ميل ايتديكنى ظن ايدوب
 اورداغە ايلچى يبارمشيدى. ايلچى خدمتى
 اوزباك خانغه بويله عاليجنابلىغى ايچون رحمت
 ايتورگە دگل بلكه طوغرىدن طوغرى خرستيانلقغه
 دعوت ايدر ايچون ايدى. هر وقت اولدقلى
 عادتلرينه كوره پاپا، خان خاتونلرينه بيوك
 هديه لر يبارمشيدى.

علم و عالمر ايله قايناب طورمش «سراي»،
 ده اوزباك خان حضرتلرى پاپانك ايلچيلرنى
 قبول ايتمش و پاپانك دينى اوز فاشنده حرمتلى
 اولديغى كى اسلامنك هم اوز فاشنده حرمتلى
 ايدىكنى بيان ايدوب ايلچيلرنى عزت ايدوب
 يبارتمشدر.

مدنيتلى روسلر طرفندن «وحشى تانارلر»
 ديه تعريف ايدلىكده اولان تانارلرنك كىملر
 ايدىكنى بيلدرمك قصديله اوشبو يرده اوزباك
 خان حضرتلرى طرفندن يازلمش بر يرليغ ترجمه
 ايدلندهر. يرليغ ايسه اوشبودر:

(۱) ۱۹ مای ۱۹ نچى كوندە ايدى. كارامزين.

پيتر ايله يکاترينه ايسه ده نيگزني صالوچي
 طوغروسي اوزباک خاندر. اگرده اوزباک خان
 اوزندن مقدمگي خانلرنک سياستلرنی طوتمش
 اوله ايدی بو پيتر ايله بر يکاترينه دگل
 اون پيتر ايله اون يکاترينه طريشسه لرده
 بوکونکی روسيه دولتی ميدانه کلهچک دگل
 ايدی. اوزباک خان بونی بيلمگانلردن دگل
 ايدی فقط تدبير لرينه تقدير مساعد اولمادی .
 اوزباک خان حضرتلری يکرمی سکزييل
 حکومت سوروب ۷۱۴ - ۱۳۴۰ تاريخنده وفات
 ايدی و «سرای» ده مدفون اولدی.
 خاتونلری طيطلی، کبک، بليون وار دوجا،
 بالالری ده تن بک، جان بک (بونلر اوغللر)
 ايت کوچک (بونسی فزدر) ايدی (۱).
 ۱ ابن بطوطه سياحت نامهسی (تحفة النظر
 ج ۱ بيت ۲۱۳).

ايسته روسلرنک تاتارلر هم ده وحشی
 تاتارلرنک ظلملری آستونده طوردقلری وقتلرنده
 کورمش ظلملری اوشبوندن عبارتدر . بوکا
 کوره علمي و مدنيتلی روسلر قولنده طوروچي
 مسلمانلرنک عالملری نه قدر محترم اولمق لازم
 کله چکنی اوزون سويلرگه حاجت يوقدر .
 اوزباک خان غابت تدبيرلی ، عقللی ،
 عاليجناب پادشاه اولمش ايسه ده سياسی جهندن
 بيوک بر ياکلشی اولديغی انکار اولنماز . بوده
 مسقوا کنازلگنی قوتلاندروب اورداغه قارشو
 کلهچک دشمن حاضر لمکدن عبارت اولمشدر .
 اوز آرالرنده صوغشوب قراشوب طورغان
 واق کنازلرنی بتروب بر نقطهغه جمع ايدی .
 وبونک سببندن روسلر قوت کسب ايتديلر .
 بوکونکی روسيهنی روسيه ايدوچي بيوک

مقاله لر

حج حقهده معلومات

(باشی ايکنچی نومره)

بوزوب اولسهده اجرا فيلورلر ايدی .
 جاهليت عصرنده حج وقتی ذوالقعدة ، ذوالحجه
 محرم و رجب آيلرندن عبارت اولور ايدی .
 دنيا اثرندن يانلرنده هيچ بر شنی اولماسون

جاهليت عصرنده حج

عربلر کعبه شريفنی فوق العاده حرمت
 ايلرلر و ابراهيم پيغمبردن ميراث قالمش حج
 رسپيني بعض يزلرينی درست و بعض يزلرينی

سلامت اولوب باروب فایتورلق بایلیغی و اوزی فایتدیغینه قدر عائله سی ایچون ینار لک نفقه سی اولانلرغه عمرنده بر مرتبه حج ایتمک فرض اولور .

احرام، عرفاتده و قوف ایله طواف زیارت هجنگ فرض ورکنلرندن اولوب، بوندن باشقلری واجب یا که سنت و مستعبدر . احرام، نیت ایله تلبه دن (لبیک اوفودن) عبارت اولور . حاجیلر هر م که یندیکلرنده غسل قویونوب، طرناق و میوقارینی کیسارلر، اسلام عادتی موجبجه کیتاررکه تیوشلی اولان توکلرینی کیتارلر . یگی یا که یوولمش ایکی کیساکدن عبارت اولان احرام کیوملرینی کیارلر، خوشبوی و مایلر سورتورلر، ایکی رکعت احرام نمازی اوقوب، حج نیتی قیلورلر و تلبیه اوقورلر . احرام کیوملری کیمش حاجیلر بایی پارلیسی، حکمدار و رعیت بتونسی بر شکلده اولورلر . احرام کیوملری دنیادن اعراض ایدوب آخرت کوننده وافع اولاچق حاللرگه رمزدر .

احرام سوکنده آرتق خصوصاً ادبسن سوزلردن، جانلی نرسه لرگه ضرر اینمکدن، نکلش نرسه لر کیمکدن، بوزینی و باشینی اورتیمکدن، خوشبوی استعمال اینمکدن، تننده اولان توك و طرناقلرینی کیتارمکدن صافلانق احرامده اولدیغی مدته لازمدر .

مکه که کردکلری ایله حاجیلر مسجد حرام غه واروب زیارت ایدرلر (بونک اسمی طواف قدومدر) . بوندن صفاغه چقوب مروه ایله ایکی آراسنده سعی ایلرلر . سعی «صفا» دن باشلانور «مروه» ایله تمام ایدلنور .

ذوالحجه نك یدنچی کوننده «مسجد حرام» ده خطبه اوقولوب بوندن صوك اولاچق حج

ایچون آنادن طوغدقلری کبی ایر و خاتونلری بالانچا حالده طواف ایلرلر، صزغرلر و قول چابارلر ایدی . نادر لک اوزرنده بعض بر خاتونلری کندیکلری آستینه بر پرده فوبار اولمشلردر . اما فریش قبیل سبک ایرلری و خاتونلری کیوملری ایله طواف قیلورلر، کیوم ایله طواف ایلمک آنلرغه مخصوص بر امتیاز ایدی .

مکه خانی بر سفرگه کیتدکلرنده و سفر دن فایتدقلرنده الك ایلمک کعبه نی طواف ایلر لر و صوگره اولرینه کلور اولمشلردر . کعبه ایله آندایدرلر، کعبه گه التجا ایلرلر پرده سینه یابشوب یالوارلر و مقصودلرینی صورارلر و هر توری عهدلرینی کعبه حضورنده تمام ایلرلر ایدی .

کعبه نك مخصوص صاقچیسی اولوب، بو کیمسه کعبه نی یوز اقلاب طورر ایدی . بوکئا ایسه «سادن» دیبورلر . سادن جاهلیت عصرنده اسماعیل علیه السلام بالالرنده اولوب، صوگره خزاعه قبیله سینه و آندن صوك بعض سبیلر ایله فریش قبیله سینه کوچدی، مکه نی فتح ایتدیکنده رسول اکرم اوشبو صاقچیلر نی اولسگیسی کبی یرنده قالدردی .

اسلاملرده حج

کوبراک عالمر سوزینه کوره اسلاملره حج، هجرتدن بشنچی ییل فرض ایدلمشدر . حج فرضلی حقنده قرآن شریفده آیتلر اولوب بونلرینی بر چوق حدیثلر نائید ایدر . حج عملی اسلامنک بیش رکندن بریدر . یوللر «مین اولمق شرطیله حر، بالغ، عافل، بدنی

دورتىچى كونلرنده «منا» ده دخى تاش اتوب
 سوگره مکه گه قايتورلر و «طواف صدر» (۱)
 ايلرلر. خاتونلر باشلر ينى اورتورلر وتلبيه نى
 تاوشسز آيتورلر ساچلر ينى قرفرلر، تىكوامش
 كيوملرنى ده كيارلر. ايشتنه فرض حج بوندن
 عبارتدر. نفل حج ايسه طواف وسعى ايله
 تمام اولور.

فرنكلردن كوب ذاتلر مسلمان قيافتى ايله
 حاجى صفتنده مکه گه باروب كوروب يورمشدر
 در. ايتاليالوردن بريتما ۱۵۰۸ ده، اسپانيوللر
 دن بادبا على بك اسمى ايله، فرانسه-زلردن
 روش، انگليزلردن بورتلان وغيرلر مکه ده
 بولنوب آنگ حقتنده كوب شيلر يازمشلردر.
 هوللانديه دن هوركرونج اشمنده برذات ۱۸۸۵
 نچى ييلده مکه گه باروب ۶ آى طورمش وبو
 حقه كوب شيلر يازمشدر.

(صوگى وار)

(۱) بوگئا ايسه «طواف وداع» ديه هم آيتورلر.

حكملرى تعليم ايدلنور. ترويه (سكزنچى)
 كوننده ايرته نمازنى مکه ده ارقوب «منا» غه
 واررلر، «عرفه» (طوقزنچى) كون «منا» ده
 ايرته نمازنى اوقوب «عرفات» غه چقارلر. اويله
 سوگنده امام خطبه اوقوب بوندن سوگ اوله چق
 حج عمللرى حقتنده معلومات ويرر. بر اذان
 وايكى قامت ايله اويله وقتنده اويله ايكندى
 نمازى اوقولور و «جبل رحمت» ياننده وقوف
 ايدلنور قوياش بايدىغى ايله «مزدلفه» گه
 كلورلر بر اذان واقامت ايله يستو وقتند.
 اخشام ايله يستو نمازى اوقورلر. الك ايلك
 وقتنده ايرته نمازى اوقوب (۱۰ نچى عيد كون)
 «مشعر حرام» ده وقوف ايدرلر وبونگ
 سوگنده آتار ايچون تاش آلوب «منا» غه
 وارمقله تاش آتارلر. بونگ بعدنده قربان
 بوغازلاب ساچلر نى كينارلر. عيد كوني ياكه
 ايكنچى واوچنچى كوننده مکه گه قايتوب «طواف
 زيارت» ايدرلر عيدنگ ايكنچى، اوچونچى

عمومي اسلام ندوه سى

(مصرده چيتمقده اولان دينى «المنار» دن مقتبس)

فلر ينى الك اول مرتبه اوله رق دنباغه قچروچيلر
 شيخ جمال الدين الافغانى ايله شيخ محمد عبده
 ايدى. بونلرنك اوشبو اشلىرى حقيقى جهادلردن
 اولوب، بونك ارستونده ايكنچى بر جهاد اولنه

ايلك زمانه حرمتلى، علملى، باى وجسارتلى
 اولان مسلمانلرنك بو صوگى كونلرده خريستيا-
 نلر، يهودى، هندولر، باپون و قتايلردنده توبان
 عرجه گه نوشوب، خوار و حقير صورتده اولد

القری، اسمنک بر رساله ترتیب ایندی و یاشرن صورتده مکهده بر جمعیت میدانسه کتور مکنی تصویر ایلدی.

فقط بویل اصلاح لایحه لری دین ایله سیا-ستنی بر لکده یورنمک فکرینه مبنی اییدی.

شیخ محمد عبده، شیخ جمال الدین دن آبرلدیغی صوڭ اسلاملرنک هال لرینی حکومت واسطه سیله اصلاح ممکن اوله چق فکرینه کردی و بو طوغروده اوچ تورلی لایحه توزودی بو نلرنک بری بتون ترکیا مملکتنی اصلاح حقنده اولوب، بونی ایسه ۱۳۰۴ ده سلطانغه ویرمک ایچون شیخ الاسلام اوزرینه تابشردی. ایکنچی سی یالکیز سوریه نی اصلاح حقنده اولوب، بونک اصل نسخه سنی استانبولغه یباروب، آندن کوچرتوب بر نسخه نی سوریه گو بیرناطورینه تابشردی. اوچونچیسسی مصرده دینی تعلیم، مکتب و مدرسه لرنی اصلاح ایتمک حقنده اییدی.

شیخ محمد عبده صوڭ کونلرده حکومت و ماء مورلردن ماء یوس اولدی، بونلر قولندن اصلاح مصالح کلمیه چکنی آچیق آڭلاب، بولابو-غروده اسلام عقلا سینه خطاب ایدرگه کرشدی

اوشبو کونلرده مصرغه «ترجمان» محرری اسماعیل بک غصیرینسکی کلوب، سیاست فانشدرماز شرطی ایل، اسلاملرنک توبان کیتو لرینک سبیلرینی نیکشرمک و ترقی ایتمک بوللرینی ایزلامک حقنده عمومی بر اسلام ندوه سی یاصامق لزومی حقنده خطبه سویلدی، بو ایسه معلومدر.

مسلمانلرده باشقه لر کبی انسانلردر، هر بر ترقی و عام تحصیل ایدرگه استعدادلری واردر. فقط بونلرنی یوغاری کتمکدن ایکی نرسه منع ایلر. بری ایسه اسلام حکومتلرینک مستنب

چقی احتمال طوتماز. الله تعالی هر ایکی سندن رضا اولسون، اورنلرینی جتنده ایلسون!

غفلت اویقولرندن اویغاتیق و بو کونده اولدقلری حقارتلرنی بیان ایدوب، و بوڭا چاره آنچق برلك و اتفاق اولدیغنی بیلدرمک حقنده شیخ جمال الدین نک درس لری، سویلامش نطق و خطبه لری بیک کوب اولدی.

بو ایکی شبخ بر بریل «پاریژ» ده کورش دیلر و مسلمانلر احوالندن بحث ایدوب، اهل اسلام عقلیلرینی و عالمرینی دعوت ایتمک و آنلرنیده بو کونگی غفلتلرندن قوتولدرمق قصدیل «العروة الوثقی» اسمنده غزته نشر ایتمیلر. (برنچی نومیری ۱۳۰۱ نچی ییل ۵ نچی همادی اولی ده چقمشدر). بونلرنک بوندن مقصودلری، بتون دنیا بوزنک اولان مسلمانلرغه سوزلرینی ایشتدرمک و حجازده عمومی بر اسلام میتنغی یاصامق اییدی.

بو طوغروده «العروة الوثقی» ده یازد-قلرندن اوستون اسلام مملکتلرنده اولان بیوک و مشهور آدملرگه مکتوبلر یازوب خبرلشوب طورلر اییدی.

«المنار» مجله سنی چیقاررغه باشلادیغمزده حجازده بر عمومی اسلام ندوه سی یاصامق لازم ایدیکی و بونک چاره سنی کوررگه تیوش اولد-یغی حقنده ترکیا سلطانینه بر خطاب نامه یاز-مشیدک. همده اوشبو ندوه طرفندن اعتقادلرنی اصلاح ایتمک، اسلام فقهنی صاقلامق، مدنی احوال لرنی توزاتمک، تعلیم و لغت بابلرینی ترتیب که قویمق حقنده لایحه توزور ایچون بر کامیسیبه انتخاب ایلسون دیمشیدک.

الله رحمت ایلسون سید عبدالرحمن الکووا-کبی ۱۳۱۸ تار یغنده مصرغه کلوب «سچل ام-

ایمدی بو کونده اسلاملر ننگ اڭ آلدی
 طور اطورغان وعالملری ده اڭ معتبر سانالمش مصرده
 سویش قنالی شرکتی سندلرینی زور مسئله ایدوب
 سویلاشور اولسه لر، باشقه ملکیت مسلمانلردن
 نه کوتارگه کرک ؟ .

شریعت فاشنده یار امامدیغنی عالملر بیان
 ایتدکلری صوڭ مسلمانلرغه صاتوب آلورغه
 ممکن اولمادی بونی فرصت بیلوب سندلرینی انگیلزلر
 صاتوب آلوب بتردیلر و اوشبو سببدن انگیلزلر
 سوبش قنالیینه مالک و مصرغه خواجه اولدیلر.
 (اویله ایسه مصرنی انگیلزلر آلمای بلکه مصرنڭ
 عالملری اوزلری انگیلزلرگه ویردیلر). محمد
 علی «قناطیر خیریه» (مصرده مشهور و غایت
 منفعتملی بر کوپردر) نی بنا ایتدردیکی وقت،
 کتانی اسمند بر عالم: «کوپرد صالحانچه مسجد
 سالورغه کرک ایدی!» دیهدر. محمد علی
 پاشا اگرده ملالر سوزی ایله یوروچی بولسه
 مصر خلقی بو کوپرنی کوره چک دگللر ایدی.
 سویش قنالی و آڭا اوخشاغان شرکتلر
 عمرانی ایشلردن اولوب، قرآن ایندیکی وقتلرده
 اولمامشلردر. شول سببلی آنلر نڭ حکملری
 قرآن حدیثلرده یوقدر. شویله ایسه ده ایلك عالملر
 شرکتلر و اوزلرینه معروف اولان معاملهلر
 خصوصلرنده مناسب نظاملر توزومشلملردر.
 ایشته صوڭ کلنلر شونلرنی شریعت اعتقاد
 ایتدیلر و شونده طوڭوب قالدیلر. ایمدی بوندای
 زنجیرلر ایله باغلانمش مسلمانلر، سودا، کسب،
 هنر و صناعت طوغرولرندیه آوروپا یا که یاپون
 و آمریقالر ایله نیچوڭ یارشسونلر؟ صوڭ آدملر نڭ
 یازمش کتابلرینی «دن» دیه اعتقاد ایتمش
 ومدنی خلقلر نڭ اجتماعی، اقتصادی، مالی
 و سیاسی حاللردن خبردار اولمامش، شونکله

اولمقلری و ایکنچسی ده طوڭ مقلد اولوب، عقل
 و فکرلرینی ایشلانمادیکلریدر. مصرده جامع
 الازهر عالملری باطینکه کیولرنی عیب ایتهلر.
 قاضیلر مز قضا خانه لرده خادملرنی چاقرر ایچون
 کرک اوله طورغان فنغراولر طوتوغه رضا بولمیلر.
 درست، بونلر پک کچوک اشلر، فقط شوڭا
 قیاس ایدوب زورلرینی بیلورگه ممکن .

فکرلری هر، عقللری مستقل اولان باشقه
 قوملر آرتندن باررغه مسلمانلر نڭ کوچلری
 اصلا یتماز. زیرا بونلر نڭ فکرلری تقلید
 زنجیرلری ایله بغاولیدر. حالبوکه ندوله لر یاسار
 ایچون فکرلر نڭ هر و عقللر نڭ مستقل
 اولمقلری شرطدر .

بو کونده سیاسی و عمرانی اشلر نڭ حرکتته
 سبب اولان شی «شرکتلر» در. ایشته مسلمانلر
 نڭ بغاولی اولمقلری بو طوغروده هیچ بر
 تورلی اش کرسررگه یول ویرمیدر.

مصرده وزیرلر باشلغی اولان ریاض
 پاشا حضورینه کردم. مجلس مصر نڭ بیوک
 ذاتلری ایله طولی ایدی. ازهر عالملری،
 مؤرخلر، مهندسلر، طبیبلر، مدرسه ناظرلری
 بیغولوب؛ سویش قنالی شرکتینگ سندلرینی
 صاتوب آلمق حقدیه مشورت ایتهلر ایدی.
 تورلی تورلی عبارتلر تابوب بوندای سندلر
 نی صاتوب آلورغه شریعت جهتنجه یار امامدیغنی
 بیان ایتدکلرینی کوروب، بو قدر واق سوزلر
 ایله واقلانولرینه تعجب ایتدم. نوبت یتدیکی
 ایله: «شرکت سندلرینگ صکلر (کوچی
 کرپستلردن) بر فرق ده یوق، شونک
 ایچون بو مسئله ده سویلاشرگه اورن یوق» دیه
 فکر می فچقرو ب بیان ایتدم. فقط سوزمی قبول
 ایتمادیلر.

برابر اوزىنى مسلمانلارنىڭ عالمى دىھ ظن ايلامش آدمىن نھ اولسون ؟

مىصر دە كىسە لىرىنى بىلورم ؛ مسلمانلارنىڭ غىستەلىكلەرىنە اوشبو زماندە اولان وىنلارنى اوگر نەمكىن باشقە دوا يوق ، دىنىنى اوقومازغە دە ، اوگر نماز گە دە ، ياقلامازغە دە فارشمازغە دە بلكە زمانغە تابشورغە كرك ، آكار زمان حكىم ايتار ، يا بارر ، يا بتار ! » دىيورلر . بعضىلر واردر كە : علم ، تىز كوندىن دىنىنى اوتورر ، دىھ ظن ايلرلر وبعضىلر دە : « رسول الله كتورمش صاف اولان اسلام دىنىنى علم ، فن كىسب وھنر كە خلاف دىكلدر ، فقط بو كونسكى اسلام دىنىنى مىرفدر ، اگردە اسلام دىنىنى اصلاح ايدىلنسىە اول وقت ترقى مەكىن اولور » دىيورلر .

بىز دىيورز : « حقىقى اسلام ايلە علم وىنلارنى ، اقتصادى ، اجتماعى ومالى حاللارنى بىرگە جىمىق مەكىندر . مسلمانلارنىڭ حاللارنىنى اصلاح ايلەك ايسە اوشبونى بىرگە جىمىقدىن باشقە ھىچ اولماز . بو طوغرودە بىزگە مناظرە ايدوچى ، شىبھە عرض ايلارچى اولسە سوز لىرىنى دىكلارغە ، جوابلارنىنى وىررگە حاضر موز .

عمومى ندوھنىڭ سىياسەت ايلە مىناسەتنى اولمازغە تىبوشلى زىرا اول صورتدە آورۇپا . لولر مداخلە ايدرلر وبونىڭ نەتىجەسى ضررلى اولور . بلكە يالگىز دىنى گنە اولور قىطعى صورتدە دىندىن اولانلر يا كە صحابە لىرىنىڭ « سنت » دىھ آيندىكىلرى شىبىلارنى شول حالنچە محافظە ايتەك قاعدەسى اصلاح دىنىنى مىسئەلسندە اساس طوتلنور . فرض واجبلر : نماز لىرىنىڭ رەكەتلرى وھىئەتلرى اوشبو قاعدەگە داخلىر . زىرا عمومى اسلام ندوھسى رسول الله امتى

وقران اهلنە عام اولە چقدىر . حالبو كە يونلر آراسندە سنى سلفى ، سنى غىبر سلفى ، شىبى ، اباحى اولوب ، سنىلردىن ، مالكى ، شافى ، حنفى ، حنبلى وغىرلر ؛ شىبىلردىن جعفرى ، زىدى وغىرلر واردر ، يونلارنىڭ جملە سنى قران شىرىف ايلە رسول اكرمدىن تواترا ايلە ثابت اولان عمللر جمع ايلر .

ندوھ ھىچ بىر مىجتەھد مىذھبى ايلە مقىد اولماز . زىرا بومىذھبلر مسلمانلار آراسىنە افتراق توشروب ، سوزلارنىڭ وىنلارنىڭ تارالو-لىرىنە ودىشمىنلارغە سەبب اولدۇر .

اوشبو قاعدەلەرگە بنا ايدوب ، تىرتىب ايدلمش لايىھە ندوھدە اوقولدىغى صوڭ : « ايشتە اوشبو مىسلكنى اختیار ايتەك حقتدە اصل اسلام دىنىنى مساعدىر ، اگردە بىر كىمىسە شونىڭ ايلە عمل ايدر اولسە گوزل . ناگاھ يونلارنى اوزى اختیار ايتىش مىذھبە تىبىق ايتەك اولور ايسە اختیار ايدر ! » دىھ اعلان ايدرگە تىبوشلى . اگردە بويە ندوھ اولور ايسە بىر يوزندە اولان اوچىوز مىليون مىسلەمان آراسندە قارىنداشلىك يا ئىاروب وھدىت اسلامىە مىدانە كلور ايدى .

« المنار » دن آلدىغىز شىبىلر بونىدردۇر . بو طوغرودە ايتەك سوزلارنى اولان ذاتلر عربى لسان ايلە بازوب طوغرى مىصر دە « المنار » غە يوللارلر .

روس ادبياتى

تجدد دورى. بيوك پترنك ياوروپا سفرلىرى. ياوروپا آثارىمدىنەسى. ياوروپا علماسى. لىپنيچ، ۋولى. لايىھەلەر. ابتدائى مکتىبلەر. آفادىيىيا. دارالفنون. گىمنازىيا، ۋەترجىھلەر.

بىر طرفدىن روسىيەنگە ياش يىكتلرىنى ياوروپا غە يىباررگە باشلادى، ايكنچى طرفدىن اوزىن ياوروپا غە كىتدى. اوزىنگە ياوروپا غە سفرى اكى مرتبەدر. بىرنچىسى ۱۶۹۷ نچى سىنەدە اولوب، پروسىيە گە، آمستردام غە، انگلترە گە، ۋىيانە غە باردى. آمستردامدە كىمە چىلك اوگرەنوب دورت آى طوردى، انگلترەدە اوچ آى قدر قالدى. ۋىيانەدىن ايتاليا غەدە كىتيا كچى ايدى، لىكن روسىيەدە اختلال چغو خبرى ايشىلگىچ قايىتورغە مجبور اىلدى.

بيوك پتر ياوروپادە يورگان وقتندە: كىتبخانە، مطبعە، موزە خانە كى آثارىمدىنەنگە ھرقا. يوسنى دقت ايل قاراب كزمشدر. آمستردامدە طورغان وقتندە كىمە چىلكدىن باشقە اويمە چىلىق (غراۋيور-لق) ايلدە مشغول اولوب، اوزى ھم بعض نرسەلر ياصامشدر.

بيوك پترنك ايكنچى مرتبە ياوروپا سفرى ۱۷۱۷ نچى سىنەدە اولوب بوسفرندە دانزىيە، قوپنھاغن، پارىژ شىھرلىرىنە وارمشدر. پارىژدە پك چوق مشهور علما وفضلا ايلە كوريشوب طانشقان، سوربون دارالفنوننى و « آفادىمى ناوق » نى زيارت ايتكان.

روس ادبياتنە اصل جان وحيات كرووى روسىيەنگە غرىبى ياوروپا ھعارفنە، غرىبى ياوروپا مدنيتنە ياقنلاشوندىن اعنبار! باشلا مقەدەدرگە، بودە: بيوك پترنك حكومتى زمانىدر. بيوك پترغە قدر روس ادبياتندە ياوروپا مدنيتىنگە نفوذ وناثيرى پك آز اولارق، كوسنچە قرون وسطى دن قالما بىر طاقم اسغولاستىكەلر علم و معرفت يرينە يورو تلمكە ايدى.

بيوك پتر زماننگە روسىيە گە غرىبى ياوروپا دن ھر تورلى فكرلر كررگە باشلادى وشول فكرلرگە قوشلغان بيوك پترنك علم و معرفت كە محبتى، پتمز نوكنمز غيرت و متانتى سايبەسندە روسىيەدە حقيقە « يكى ادبيات دورى » باشلا ندى. درستن ايتكاندە بيوك پتر روسىيەنى ياوروپا و مدنيت دن ياسى ايلە ياقنلاشدردى غنە نوكل، بلكە روسىيەنگە اوزىنى ياوروپا لولشدردى و مدنيت كە كرتدى. چونكە يالگىز پترنك غىبرى سايبەسندە روسىيە خلقى اىك باشلاب ياوروپا نك مدنيت، معارف و ترقبات فكرىيە سىنە مالك بولا آلدىلر.

بيوك پتر علم و معرفت اوگرەنور ايجون

ۋولف پترغە بېرگان كېڭاشلار بىنك بعضىسندە
اوزىنك اسنادى اولان لېپنيچ دن بر قدر آير
لمقده ايدى. مثلا: لېپنيچ پتر بورغده آفادىميا
آچونى مصلحت، كوردىگى ھالده « ۋولف »
اولا دارالفنون آچوب ياش روسلارنى اوقتونى
معقول كوره وشوندىن يتشكان كشىلردن، صكره
آفادىميا وجودكە كىلور، دبه ايدى. لېپنيچ نىڭ
فكرن ترجيح ايتكانگە كوره پتر باشدە آفادىميا
آچقان، لکن احتمالسكە « ۋولف » فكرىنك
تاءثيرى ايله در، صوثره آفادىميا يانئە دارالفنون
وگىمناز يا ھم آچمشدر.

روسىدە علم وفن مکتبلىرى آچو فكرى
بيوك پترنك باشىنە بر نچى مرتبه ياور و پاسفر-
ندوك كىلگان ايدى. اول اولالكنز روحانىلار
گنە يتشدرە طورغان « اسلاوان - گرىك -
لاتىن » آفادىمياسنى اصلاح ايدەرك شوندىن
طبييلر، معمارلر (آرخبىكتورلر) وباشقە ھنر
اربابى يتشدر و فكرىنە كرسەدە مەكن بولمايه
جغنى كوروب بو فكرندن واز كچدى و علم معرفت
اوگرە نور ايچون بىكى باشدىن مستقل مکتبلىر آچارغە
باشلادى (حاضرگى روحانى مدرسە لرمزنى اصلاح
ايدوب فن و معارفنى شوندى كرتىكىسى، يوقسە
آنلرنى اوز حاللرندە قالد و بدە فن و معارف
ايچون اوز آلدىنە مستقل مکتبلىر آچىقى،
مسئلسى ھقندە بو كونگى كوندە فكر يوروتوچى
مسلمانلر ايچون پترنك بو وقتدەغى اشلاگان
اشلرى شايبان عبرت اولە بيلور).

پتر ۱۷۱۴ نچى يىلدە بر افاز طاراتوب
بر نوع توبان درجە مکتبلىر آچارغە امر ايتدى.
بو مکتبلىردە حساب، اوقو و يازو اوگرىتىلجك
۱۰ - ۱۵ ياشندەگى ددۇران و دباقن بالالرى
آلونه چق ايدى. ۱۷۱۵ دە پتر بورغده بحر به

ياور و پادە يور وگان وقتلرندە بيوك پتر
فن جھتندن اھمىتى بولغان بر چوق نرسەلر،
مثلا: آمستردامدە تشریح موزەسى، پارىژدە
قوپرىنك اصولندەگى متحرك غلوبوص، علوم
طبيعىەگە متعلق قوللقسىلەر ساتوب آلغان.

بوندىن باشقە، بيوك پتر ياور و پادە يور و-
گان وقتلرندە « لېپنيچ » ھم « ۋولف »
اسلرندە ايكى مشهور عالم وفيلسوفلر ايله
طانشقان. لېپنيچ نىڭ علوم رياضىدە دە شەرتى
بيوك ايدى. پتر بونلر نىڭ قدرىنى بيلەرەك رتبە
بېرگان و يىلغە مك « رەيخستالير » معاش باغلا-
غان. لېپنيچ دە روسىە نى ياقورتور ايچون
خدمت ايتوگە پترغە وعدە بېرگان ونە روشقە
ياقتورتورغە تيوشلكى ھقندە بر نچە لايىھە لر
يازغان.

لايىھە لرىنك بعضىلرندە: روسىەدە كىتبخانە
لر، مکتبلىر، رصدخانە لر تاسىس ايتارگە،
وبعضىسندە روسىەدەگى اينار و ديسلر آرسىنە
خرستىئانلق طاراتورغە، خرىستىئانلق نىڭ ايمان
واعتماد رسالە لرىنى آنلر نىڭ تىللىرىنە ترجمە
ايتارگە لزوم كورەدر. (دىمك كە روسىەگە
مىسيونىرلىك فكرى مدنيت برلن بر زماندوق ھمە
يادرو پانك فيلسوف سانالغان بر عالمى طرفندىن
كرتلىورگە طرىشلغان) . پتر بورغده آفادىميا
آچونك لزومىدە پترغە شول لېپنيچ طرفندىن
آڭلا تلغان.

« ۋولف » ھم پترنك كېڭاشچىلرندىن اولوب.
فيلسوف، رياضى و حكيم سانالمقده ايدى.
« ۋولف » بر طرفندىن لېپنيچ نىڭ شاكردى
وايكنجى طرفندىن، كېلجكە تفصىلا ذكر ايدىلچك
« لومونوسوف » نىڭ استاذىدر. لومونوسوف
« ماربورغ » دارالفنونندە بر قدر وقتلر اوشبو
« ۋولف » نىڭ خلقە تدرىسندە بولونمشدر.

آقاديبيھسى و آنندن بر آز اول موسسقاوۋادە
«رياضيات مکتبى» نائىس اولندىلر. ۱۷۲۱ دە
ھر بر آرخبەرى خانەلر يانندە روحانى مکتبلر
آچارغە و ۱۷۲۳ دە بو روحانى مکتبلرنى اولگى
ابتدائى مکتبلر ايلە برلشدررگە امر ايدلسە دە
بو صوڭغىسى مەکن اولمادى .

عمومى معارف بىرە طورغان بر قىر
مکتبلر آچقاندىن صوڭ بيوك پىتر پىتر بورغە
«فن آقاديبيھسى» نائىس ايتدى . لىكن
بوڭارغە اعضا بولورغە يارارلق عالەلر روسلر
نڭ اوزلردن بولماغانتە كورە پىتر بونلرنى چىت
مەلىكت عالەلردن انتخاب ايتدى . روسلر نڭ
اوزلردن يالگىز دىن عالەلر يىگە بار ايدى آقاديبيھ
نڭ وظيفەسى علوم و معارف نڭ ترقىسىنە خدمت
ايتودن عبارت اولمشدر . لىكن پىتر آقاديبيھ
اعضالغىنە روسلر نڭ اوزلردن كشى بىشدرەسى
كىلگانگە كورە آقاديبيھ يانندە بر دار الفنون ،
بر گىمنازىيا آچمش . آقاديبيھ اعضالرىنى دار-
الفنون شا كر دلرىنى و آنلر نڭ معاونلرىنى
گىمنازىيا شا كر دلرىنى اوقتورغە مجبور ايتمشدر .

شول طرىقچە بيوك پىتر اولا گىمنازىيا دە اوقتوب
دار الفنونگە و دار الفنوندە اوقتوب آقاديبيھ
اعضالغىنە روسلر نڭ اوزلردن كشى حاضرلى
ايدى . آقاديبيھ نڭ اوزى رياضيات ، حكمت
و تارىخ شعبەلرى اسمبلە اوچ شعبەدن عبارت
ايدى . فقط آقاديبيھ نڭ بالفعل آچىلوب بتوى
پىتر نڭ وفاتىدىن صوڭ ، انجى يقاترىنە زمانندە
اولمشدر .

آقاديبيھ يانندە ، بيوك پىتر ، روسىيە
دە برنجى مرتبە اولەرق عەومى كىتابخانە
آچدى . بونڭ اچىنە چىت مەلىكتلردن و خصوصى
كشىلردن ساتوب آلتغان كىتابلر طوترلدى .
كىنە شول آقاديبيھ يانندە بر موزە خانە آچىلوب
پىتر نڭ علوم طبيعىگە دائر ياور و پادە ساتوب
آلتغان نرسەلرى قويلدى ، ھم روس
ادىباتى نڭ اوشبو تچدد دورى زمانندە غرىبى
ياور و پا ادىباتىدىن روسچەغە بر چوق اثرلر
ترجمە ايدلمگە باشلادى .

(بونلر حقندە كىلەجك نومردە)

« قلم »

اوزمىزگە عائد

بلغار شەرى . آنڭ خراب اولمەسى . قزان مسلمانلرنىڭ مڭول سىماسىدىن زىادە روس سىماسىدە اولمىقلىرىنىڭ
سىبى . ايوان غروزنى ، اورنبورغ صوبراىيەسى . صوڭ عصرلردە بخارا شەرى .
ايمپراطورىتسە يكاترىنە زمانندە . مەكتەپ و مەرسەلر

اثرلرنىڭ حتى ياز وچىلرى دە آيرىم صورندە كوڭل
گە سويىلى اولور . اوشبو سىبىدىن ابن فضلان ،
ابن بطوطەلر ، بونلردن صوڭ دە ياقوت حموى ،
عزالدىن ابن الاثير ، ابن خلدون ، دمشقى ،

ايسكى ويڭى اثرلر ، تارىخ و غىزنەلر مطالعە
سىلە مشغول اولان ذاتلر ايچون الك لذىلى
شى كندى قومىنە و كندى ملتىنە عائد يازامىش
خبرلرنى مطالعە ايلەك اولسە كرك . ملتە مناسبتلى

شيخ شمویل

تحصيل ايدوب حکومت خدمتته کردی وگنیرال پایهسی ایله خدمتدن چیقدی. ۶۵ - ۷۰ یاشلرنده اولدیغی حالده ۱۳۲۴ - ۱۹۰۶ تاریخده قفقاز یاده «کیسلاؤدسکی» شهرنده وفات ایتدی. بونک ایسه محمد زاهد اسمنده، بر اوغلی بو کونلرده «پیتربورغ» شهرنده حکومت خدمتته اولنور. ایلك پیللرده مسقوا شهرنده «تربیسه الاطفال» اسمنده بر مجله نشر ایتیشیدی.

رسمی قویدیغمز مناسبتی ایله شیخ شمویل حضرتلرینک فسقه لق ایله اولسهده اوشبو قدر ترجمه حالنی یازدق. ایکنچی بر مناسب وقتی ایله «مشهور آدملر والوغ» حادثه لر « فصلنده مفصل صورتده هم یازلسه کراک.

شیخ شمویل حضرتلری مدینه منورهده ۱۲۸۷ - ۱۸۷۱ تاریخنده وفات ایتدی. یاشی ۸۴ ده ایدی. رحمة الله تعالی.

رسمی درج ایتدیگمز شیخ شمویل حضرتلری داغستان اها لیسنگ ایکنقدیمی اولان «لزگی» قومینه منسوب بر ذات ایدی. کور ناحیه سنده اولان شهرتلی مدرس و شیخ، محمد الیراغی حضورنده اوفوب و تصوف آلوب، کندی قریهسی اولان «کمره» ده تعلیم ایله مشغول اولدی. امام حمزه بك اوترلدیکی صوگ شیخ شمویل ۱۲۵۰ تاریخنده اوچونچی امام اوله رق ریاسته کچدی و بر آرج تبعهسی ایله بیوک روسیه دولتته بکرمی بش ییل قدر فارشو طوروب اوزینک استقلالنی صافلادی. اوشبو اوزون محاربه لرده ماهر سر عسکرلری شهید، مخلص مریدلری اسیر آلنوب یاشلری کمالته یتشه آلمادقلری سببیدن چار ناچار شیخ حضرتلری مغلوب اولدی و بیکیتلر هم ده اکن مستثنا بهادرلر غبطه ایدلنه چک بر حالده (۱۲۷۶ - ۱۸۵۹) نهی ییل ۸ نهی صفر ل ۲ نهی آوغوست شهسنبه کون روسیه عسکرینه ویرلدی. تسلیم ایدلندیکی وقت سوبلادیکی سوزلری فوق العاده اثرلیدر.

شیخ شمویل بتون عائله سیله روسیه ده «قالوغه» شهرنده طوردی. و صوگره «کیفی» شهرینه کوچرلدی. محمد شافع اسمنده اوغلی روسیه ننگ دولت مکتبلرنده

شیخ شمویل حضرتلری

جسم زارم خا کده ینهان اولنچه ایسترم صورتم بو رسمیله فالسون جهانده یادگار
(ضیا پاشا)

پوشکین ، دو بروؤسکی حکایتی روس بایار لرینک معیشتلرندن واحتمال که اوزلرینک باقین تیره لرنده معروف اولان فامبلیه لر آراسنده واقع اولان حاللردن آلوبده روسلر ایچون یازمشدر . ایشته شول جهتدن بویله ترجمه لرنک بزم کندی قوممز اولان ترکلر ایچون بوندن بیگ ییل مقدم بغداد و بصره تیره لرنده یازلمش حکایتلردن فرقی آز اولور . میلادی ایله ۱۷ نچی عصر باشلارندن ۱۹ نچی عصر آخرلرینه قدر مسلمانلرنک اوز آرارنده کانتونلر ، پاموشنیق و بایارلر اولمشدر که : حاللری یازلنور اولسه عجایبلسکده : باشقه عجب واقعه لردن توبان درجه ده قالمازلر . اوا شهرنده مسلمان تربیه خانه سنده تربیه ایدلنوب طور و چی ، دیندار بیخشی کوکلی بر قارتنگ مسلمان کرسیتیانلر ایله اوزلرینک بایارلری آراسنده اولان حاللری تعریف ایدوب سویلادیکی وقت حیرانلغمدن نه دیمیه بیلماز ایدم .

کرسیتیانلرنک قزلرینی بر یرگه جبوبده انک چیاروسلامتلرینی « سرای » ایچون صایلاب آلورلرینی و آندن فالانلرینی نیچه صنفلرغه آیروب اوزلرینه مناسب خدمتلرگه تعین ایتولرینی ، سرای قزلری باشلرینی و قوللرینی تمام آچیق ایدوب یوررگه مجبور اولدقلرینی ، سویلر ایدی . بن طوغروسی مسلمان بایارلرینک واقعه لرینی ایشدوب فرعونلرگه رحمت او قور ایدم . ایشته بورونقی مسلمانلرنک کورمش جفا وحسرتلرینی بو کونگیلرگه بیلدرمک ایچون شونلر حقنده حکایتلر یازمق لازم ایدی . بو کونده کرسیتیان بولوب طورمش قارتلر واسطه سیله معلومات جیمق مکندر ، اما اون اونیش ییللر صوکنده احتمال که معلومات آلنه چی ذاتلر کوجوب بتمش یاکه آز قالمش اولورلر .

تقریض

دوبروؤفسکی

قزان شهرنک ادبی رساله لر نشر ایلمکده اولان احمدگری و شرکاسی طرفندن اوشبو اسم ایله ۹۸ بیتده بر رساله نشر اولندی . رساله ننگ اصل مؤلفی روس محررلری و شاعرلرندن آلیکساندر پوشکین اولوب ، کندی لسانمه ترجمه ایدوچیسی سلطان رحمانقلی افندیدر .

تیللرنی کیکاتور و ادبی ایلر ایچون بیگلر او قورلق و مشقتسز آکلارلق حکایت کتابلری اولنق لازمدر . عرب لساننده اولان ایسکی حکایتلری اهل اسلامنگ انک بیوک عالملرندن صانالمده اولان اصعی و ابو الفرج الاصبهانی ، جاحظ و شعبیلر یادکاری ایدیکی معلومدر . اوشبو سبیدن بزم تیلر ده یگیدن یگی حکایت کتابلری چیقوب طورمه سی لازم اولور . فقط ، حکایتلر اگرده چینلردن ترجمه بوللو یازلنور اولسه معیشتمزگه موافق کلام ، کندی معیشتزدن آلوب یازلقلری ، امید ایدلدیکی قدر لذتلی و او قورلق روشده چیقماز . حالبوکه حکایتلر هم معیشتگه موافق همده قولغه آلندیغندن صوگ او قوب چیقماق سزین قویبازلر مرتبه ده سلیم و کوکلی اولمقی مطلوبدر .

سلطان رحمانقلی ترجمه سی چیغشلی ، رسم خطی مکن قدر درست ، جمله لر آچیق ، سوزلر بربرینه مناسبدر ، بوکادیه جک بر سوزمز یوق . دیمه چکمز شولدر که :

ھڪا۔ ورومانر

قوياش هم صووق

وانوب بترگانسڪ، ڪوپرلرني بيمبر
بترگانسڪ، ڪشيلرنڪ يورطار نيدہ صوايلہ باصوب
بترگانسڪ . سنڪ شفقتڪ آرقہ سندنہ طنج يلغہ
بويندہ طنچقنہ طورغان، آغاج، اوطون،
اسقلا دلریدہ آغوب ڪينڪان، بن يوفلا توب
صاقلاب ڪيلگان دنياده غي بتون طنچقني،
راحتلڪني بوزغانسڪ، بترگانسڪ، دنياغہ
ترتيبسزلك، طاوش هم طنچسزلق ڪيتورگانسڪ،
بونارنڪ بارچہ سيني سن نہ اوچون اشلا دڪ؟
بونلرني سن دنياده هيچ بولسي طورغان، فوري
خيالگنہ بولغان بر ترتيب باصامقچي بولوب اشلا-
دڪ؟ بنم مقصودم طنچلق هم ترتيب يا صاو
ديسڪ؛ مقصودقہ يتار ايچون هر نرسہ ني
اشلارگہدہ يارامي ديسڪ، حالبوڪہ اوزنڪنڪ
اشلريگہ فارا. بخشى سين باصاغان ترتيب، بخشى
سين باصاغان طنچلق - همه سى خيال، همه سى
بالالق فكري! مقصوديكہ يتار ايچون سينڪ
فورالركنڪ بيڪ بخشى؛ هريرده صاصى، هر
برده چير، خستهلق، اگراشو، هم اوزلر بنڪ
ماللرندن آيرلغان ڪشيلر همه سى لعنت
اوقيلر بن سنڪ اوزنڪدہ بولسہم، سنڪ اشكہدہ
ايكنچي نورلى ڪريشور ايدم. اما سنڪ
مقصودلرڪ، ديسهك انلر بارچہ سى بگامعلوم، بلنى
ديوب اويلاسه؛ سن ايكنك ترتيبلر بولغان
دنيانيدہ بيڪ بخشى بلہم، هم كوب ايشتيم،

نيزدن فشنگ آخري بولہ چق . صوقلر
ايندى بتدى . قوياش هم آقربن اوزينڪ حقو
قلريني (پراوالريني) آلمغہ باشلادى . هم قارني
صوغہ ايلندر مڪ، پچراق صولرني ڪيبدرمڪ،
اوشوب طوگقان نباناتلرني يلينمق شيكللى اوز
ينڪ چيتون اشلرينہ ڪريشدى . شولاي ايتوب
قوياش ڪون بويينہ اشلادى، ايندى يال ايتارگہ
وقت بولوب قوياش افقنڪ آرقى باغينه ياشريندى.
قوياش يوغالغاج باطرل انوب « صووق »
باباي بگادن اوز اشينه ڪريشدى؛ قارلى بلو
طلرني ڪيتوررگہ ييلگہ فوشدى، يرنى قارايلہ
سيبہلدى، جيبولوب باتقان صولر نيدہ يوقاغنہ
بوزايلہ قاپلادى . اوزينڪ هم بتون اشلريني
تمام ايتوب ايرتہ برلہ قوياشقہ فارسى ڪيلوب
شولاي سويلي باشلادى؛ « اى اسسى، تدبير
سز، يگل عقللى قوياش! وقت اوزماس بورن
اويلا، عقلگہ ڪيل، قاراسن نيلر اشلگانسڪ؛
شهر اوراملرنده، زور يوللرده، ڪچڪنہ
يوللرده همه سندنہ پچراق، يورر حال يوق،
صاصى؛ بنم بوز ايلہ قاپلاب صاقلاب ڪيلگان
يلغہ صونده ايچرگہ يارامازلق، پچراق،
بولغانچق ايتوب بترگانسڪ، بواشلرنڪ باريسنڪ
كم اشلادى؟ باريسندنہ سن اشلا دڪ! يلغہ هم
ڪوك صولريني هر نورلى پچراقلرندن صاقلى
طورغان، بن باصاغان قاتى قابوقنى ايريتوب،

سنگ نی بولا ایدی، سجده اینه سیلری کیلسه نیک ایتسونلر ایدی. بن سنگ اورنگه بولسام اول میتنی یلیتماوغنه توگل حتی آنی طوگدیر یشورغه «صوقفه» ده بر آز یاردم ایتمکنی گناهدن ایسابلامز ایدم. چونکه آنی طوگدیروده ضرر یوقغه توگل، حتی کورینوب تورغان فائده باردی. کشیلرنک: «اورون کشینی زینتلی، بلکه اوروننی کشی زینتلی» دیگان سوزلری بار، شول یغشی سوزنی خاطرگده طوتوب اوزگنک اشلرگدهده شول سوزلرنی تطبیق قیلسهک ضرر بولماز ایدی.

مونه سن بر آز وقتغه غنه بولسهده بنم اورنمه طوروب اوصاللق اورینه یغشیلق اشلاسه ایدک! شولای ایتوب قاریق، بن سکا اورونلرنی بتونلای آلیشبق دیمیم بیت. سن نی بنم اشمنی بتونلای بتربرگه طریسه دیدیه اویلارسک؛ یوق، هیچ آلی توگل، چونکه بعض اشلرده سن کشیلرگه فائده لیسک، بن انکار ایتیمیم، خصوصا یاقرتمق هم یاقتی بیرمک اشنده سنگ فائدهک بیک زور.

یاقتورت سن دنیانی صوق، هیچ بگادشمان بولغان یلی فاتوشمغان یاقتیلق ایله، اول وقتده بن سکا اوزمک یاردم قیلورمن، هم قیلامن قارا سن آق قار برله یابلغان یالانلرغه، کوندزگی یاقتیلقنی یوز آغرتور درجهده آچبق قیلغان شونلر توگل می؟ یوق، سن بنی یوقغه قوالیسک؛ هر وقت سن خواجه بولوب طوراً طورغان وقت الی ینکالی یوق، اما حاضرده یعنی سنگ قونک آز وقتده بنم اشلرم دنیاغه بیک کبراک حتی لازمدر.

اوزلری اویوب تاشلاغان پچرافلردن حاصل بولغان تورلی خسته لکلردن کشیلرنی کم فوتقاره؟ کشیلرنک حتی نندایگنه بولسون

افلیسونلر پشوب هر وقت جایگنه بولغان همه بندن هیچ فور قیچه سن هر وقت یلتوب، یاقتر توب طورغان میلکتلر حقندهده کوب حکایتلر ایشتم، لکن موندای یرلر بارمیدر، بن بیک اشانوب بتمیم، موندای میلکتلر بولسهده بونلر بتونلای باشقهدر؛ بومیلکتلرده سن سبب بولوب تیک ضررلی بولغان بر وقتدن ایکنچی وقتغه کوچو (انقلاب دوری) یوقدر، بوبر وقتنک ایکنچی وقتغه اوزگرولری کشیلر، حیوانلر ایچون بتون نباتات ایچون حتی بتون دنیا ایچون غایت درجه ضررلیدر. لکن بو ضررلرنی سن هیچ اویلامیسک، بنهچه هر اشده آقرینلق کراک، هر یاغینی قارارغه کراک، هر یغشی اشنی هیچ کمگه ده، کچکنه گنه بولسهده ضرر کیلمز لک ایتوب باشلارغه تبوش. بونلر همه سیده سینک کاکری بوکری بلمگانلکشدن، سینک عقلسز لقتان کیلهدر. سنگ بلگان بر نرسهک بار؛ یلیتاسکده یلیتاسک، یلیتاسکده یاقترتاسک. یوق بولای یارامی، آلی آرتنی قارارغه کراک. بنم حالیمه قاراماسکده البته سن بنم حالیمه قارامیسک، چونکه بنی سویمسک، بونی یغشی بلم. باشقلرنک حالیمه، جایبنه قارارغه کراک. مثلاً کیچه گنه شوندای زینتلی بر یزده بر اولسگان کشی یاتا ایدی. میت ایدنی البته میت، بیک زینتلی تابوتده، اوستی بهالی بر نرسه ایله یابولغان هم نوسیده یارارلق، الوغ سیمان ایدی! حاضر ایدنی قارا؛ شول میت بتونلای قارالغان، چری باشلاغان، صاصی ایسلری چیغوب یاتا؛ بونلر همه سی سینک عقلسز لقتدن، کشی ایتکاننی طکلای قارشولقتدن. اقل شول میتکه تیه سکده، آنی شول کویی قالدروب کشیلرنی آکا سجده ایتودن محروم اینمه

بولاسك. سويلسەنە زەنار، اوتكان بلكە جوان قورصانق دېگان باي كوپس كشىلرگە اشار ايچون ديب بىك كوب ايت جيبوب حاضرلب قويدى، سن كىلدكده يلىتوب شول ايتنك بارىسنە چرىتدك! بۇدە سىنكچە يىخىلىقمى؟ يىنە باياغەنە بر موژىك اتى چاناسى ايله برگە سن ابرىتكان بوز وانولوب چاق هلاك بولمدى، بۇدە يىخىلىقمى؟ يتار ائندەم، سزىك شىكىلى هر فكرلى خيالچىلرنى كوب ايشتىك، طىكلاسەن كىلمى، قولانلر طونوب بئدى ايندى، سزىك فكرلر كزنى اشكە تطبىق قىلىق اصلا مېكەن توگلدەر. بۇدە هوا باشقە ائندەم! قاينە كور بىلگانى باركە، بۇدە بر كوندە جاي بولسون! بولماس. درسىنى ايتكانە جنوبە (فېلە طرفكە) هر وقت جاي بولوب طورادىگانگەدە بن اينانيم، كلىسى يالغان خبر. آنەدە بارغالاغانم بار، لىكن سزىك ماقتاولى جاينزنى كورگانم يوق، آنەدە بۇدە گى شىكىلى، شولوق قار، شولوق بوز، شولوق صوق.

(آخرى وار)

ع.ع.

اولەكسەلرنى چورىنىمى كم صافلى؟ ككوزگى اىگونلرنى قار ايله بابوب طوگوب هلاك بولودن كم صافلى؟ حالبوكه سن شول قار بولمغاندە اول اىگونلر نك طوگوب هلاك بولولر ينى هيچ اويلامىچە شول قارلرنى بترىرگە طرىشەسك. كشىلر نك برىسى برىسىلە قاناشووبنەدە بن فائەدە اينىمى؟ آرزان هم بىكل چانا يولبنى كم ياصى؟ بونلر بارىسىدە يىخىلىق بيت (اوصاللىق توكل بيت ايندى). شولاي بولغاچ سىك شىكىلى يىخىلىققە غنە طرىشەم ديب بورگان كشىگە بنم يىخى اشلر بىمە ياردەم قىلورغە تىوش ايدى.

سن بنم ايتكان سوزلر يىمى بنى آلداب بنم ايله كىلوشورگە، بنىدە بر آرزو ياغىنە چىقارمىچى بولا ديب اويلارسك. اما بنىچە بونلر بارچە سىدە يوق اش، يالغاندر. طوغرىسىنى غنە ايتكاندە: سن بنم هنرلر بىمە هيچ اوگر نىگانسك، بنم بو قدر اشلر بىمىك نچك بارغانىنى هيچ آكلا مىسك - اوز كنىك نادانلىقنى، دنيا بلىگانلىقنى بنم فكرم بىك عاليدر فلاندر ديب قاپلامىچى

اشعار

نه لر کوردم

یورودم شرق، غربی دقت ایت امانه لر کوردم
 فرکلرده خوارق و کرامتخانه لر کوردم
 عزائم ایله روحانی و جن تسخیر ایدنلر تک
 بخار و برقی تسخیر ایلین فرزانه لر کوردم
 اوت، بز بکلرز بو ایشلری آنجق کرامتدن
 علومه، حکمته شرقیلری بیگانه لر کوردم
 بخار، برق ایله تحریک و تنویر ایلپور اونلر
 قوافل، قرانلق بر لری تابانه لر کوردم
 دگزده ثروت و شوکتلری حیرت و پرر عقله
 دگز تسخیرینه خدمت ایدر ترسانه لر کوردم
 معارف سایه سنده غالب مطلق کسملشدر
 جهالت عالمی تتره دن طوبخانه لر کوردم
 علوم، معرفت تحصیلچون شهر و قرالرده
 ایچنده طوبطولو شاگرداری کاشانه لر کوردم
 هوالرده اوچار لر فوت عرفان ایله اونلر
 دگزلرده یوزن بر چوق معارفخانه لر کوردم
 بیلور لر نصف ساعتده جهانک جمله احوالن
 بو ایشده اونلره خادم تبلیغرافخانه لر کوردم
 بلاد اهل اسلامی کوروب یاندی کوکل زیرا
 مدارس، خانقاه اسمنده تنبلخانه لر کوردم
 ایچنده طوبطولو هم ده
 کوردم
 جهالتل شقافی سنت اسلام صامشدر
 فنونه، اتقاه منکر و بیگانه لر کوردم

محمد صادق

قطعه

هجوم ايتكان فلك بىر بىر فوروب دام...
 ايشت ملننگ اول فریاد و زارن!
 سینی بر خام تېرطن قیلغان اول خام...
 چغار قندان قلم تل ذوالفقارن!

د.

هجولر

اعتدار

اچدر کوز بشى طبعاً عزیزم
 خدانگ حکمی بو - یوندر گنا هم!
 عمرلدر یانا قلبده اوطلار...
 کیچه کور، بر سینی کوبدورسه آهم!

د.

اشقولنیک که

عجب ایشقولدا سین اوج بل اچنده
 اویره نگانسک نیچه تورلی هنرگه
 بتوننی اوینا تب زنگر تونوننی
 تمام بلگانسک ایچ... اوردن نوگرگه
 طاغب کوزلك صالب باشقا صیلیندر
 « تانار » نی نیندی اوستاردک سوگرگه!...
 اوقوبر بل بینه، کوب آرندرسک —
 « یاوز ملت » نی ده واتر فررسک!

دردمند

عالیسی چقاچ بونلرغه نائل اوله جفینه ده اشانوب سویندی. کاغد اوستنده گی بو مقدس شیلر دوماده بر وجود و روح کسب ایدرک مجسم صورتده میدانغه چقاچق، ضیاسیلر دنیاالرنی یاقتورته جق، حرارتیله دنیاالرنی یلته جق، ۵۰ میلیون روسیه خلقینه عصرلرجه کوتولگان سعادتنی بخش ایدوب، انسانیت ومدنیت باصقچینه باصدره جق دیه امید ایتدی .

دوما آپیلدی . دوام ایته . لکن افکار عمومیه گه ایاررگه تلامی، بلکه افکار عمومیه نی اوزی یاصاب، اوزینه ایاررگه تلی. نه قدر بریلسه ده صو یوقاری یاغغه آفاغان شکللی، نه قدر کوچلا نسه ده افکار عمومیه صنعی صورتده یاصالمی، بلکه اول هر شینی اوزی یاصیدر .

حاضرگه قدر دوماده اهمیتلی بر شیلر حل اولندیغی یوقدر .

بتون ممالکت خلقی وخصوصا مسلمانلر ایچون پک مهم بولغان حریت دینیه مسئله سی قامیسییه ده فارالا. لکن سوینورلک خبرلر کیلمی. بر مسئله سینک اسمیده سیره ک ایشتلر . « وطن صاقلو » قامیسییه سی نق اشلاما کچی بولوب طوراً: فلوت یاصارغه حکومت میلیارلر ایله آفچه صوری . « وطن صاقلو » قامیسییه سنده خدمت ایچون دیپوتاتلرنی ایکی گه آیروب یالکیز اشانچلی بولغانلرینی غنه قبول ایتدیلر . قادیتلر، مسلمانلر، یهودیلر کبی بر قسمنی قامیسییه گه طکلاب طوررغه ده کرتماسکه قرار بیردیلر . دیپوتاتلرنک بارسیده خلق طرفندن صایلاندیغی ایچون اشانچلی وبرتیکز بولورغه تیوش کبی کورنسه ده، خلق غه مساوات بیررگه لازم بولغان دوما بو مساواتنی تصدیق ایتدی . قادیت پارتیه سینک باشلی پروفسور «میلوکفی» نک

ایمان سی

حریت بولغان مملکنرده احوال سیاسییه خلقنک افکار عمومیه سندن طووا و آنک درجه سنی کورساتوچی نرسه ایسه پارلامینت بولادر . ایکنچی تعبیر ایل، دیه جک اولسه ق : « پارلامینت » خلق افکار عمومیه سینک تجسم ایدوب میدانغه چیقمش بر هیکلیدر . اوشبو نقطه نظر دن اوز مملکت مزگه باقه جق اولسه ق ایشلر بسبتون باشقه جه کورنمکده در . بزده افکار عمومیه ایل پارلامینت آره سنده علاقه و مناسبت پک آزدر . پارلامینت (غ . دوما) ایشلی، بوزلرجه قامیسییه لر یاصی، ئللر نیندای نظام لایحه لری قاری . فقط دومانک بارلغی خلقنک ایسینه نوشه یالکیز پورشیکبویچ اسقاندال چغاروب رودیچفی ۱۵ زاسیدانیه گه دومادن قوولغانده، یا که دخیده شولوق پورشیکبویچ اسقاندال چغاروب مملکتنک الک فاضل الک عالم آدملرندن اولان دیپوتات میلوکفی تحقیر ایدیرک ۱۵ زاسیدانیه گه دومادن اوزی قوولغانده غنه !

خلق قاشنک دومانک بارلغی بیک آز بیلنه . بو بیک طبیعی بر حالدر . چونکه روسیه خلقی عصرلردن بیرلی اداره مشروماه کونکان ایدی . بو کونگی کونده مملکنده اداره مشروطه بارمی، یوقمی ؟ بونی خلق بیلنگانلگی شکللی، دوماده بیلمی، هیچ کیمک بیلمی . خلق حریت، مساوات، عدالت کونکان ایدی . ۱۷ نجی اوکتابر مانیفست

ررغە) و بر برسېنڭ رضاغندن باشقە بالقان شېبە جزیرەسندە اش یوروتناسکە قرار بیرگانلر ایدی. بو کونلردە آوستریا خارجه ناظری بارون « آرەنتال » نڭ سوبلدیگی بر نطقى بتون یاوروپاغە وخصوصاً روسیەگە کوك کوكره گان شیکلی قاطی تاثير ایتدی: آنڭ سویلا گان نطقندن، آوستریا حکومتی نڭ ترکیبە سلطانی ایله اوز آرە کیلشوب ما کیدونیا آرقلی تیمریول اونکاررگە امتیاز آغانلغی یا که آلور لی درجەدە بر اتفاقە کیلگانلگی بیلندی. آوستریا حکومتی اوزینڭ تیمر یوللرینی ترکیبە نڭ ما کیدونیاسی آرقلی اونکاروب یونانستان تیمر یوللرینە بر لشدیررگە وشول صورتلە آطه لر دڭزینە باروب چغارغە قرار بیرمشدر. تیمر یوللر نڭ حیات طامری ایدیکلری و تیمر یوللری ایله اقتصادی جهندن ضبط ایدلگان مملکتلر نڭ سیاست ضطایدیلوی یئڭ اولدیغی معلومدر.

آوستریانڭ بویله برحرکنینە روسیە اصلاحاتی اولمایه چق. ما کیدونیا گە اصلاحات کرتو خصوصندە یاوروپانڭ تکلیفی ترکیبە نڭ ردایدوویدە اوشبو تیمر یول خبری ایله بر وقتندە چقغانغە کوره بونڭ تاثيری بیگره کزور بولدی. ترکیبەدە آوستریانڭ بویله آبروم حرکت ایتووینە گیرمانیا پاردم اینەدیە شېبه لندە لر. اول حالده روسیە و آوستریا اتفاقى بوزلوب بر طرفدە گرمانیا و آوستریا، ایکنچی طرفدە روسیە، فرانسیە، انگلترە اتفاقى حصول کلمک و بوما کیدونیا مسئله سینڭ زورایمق احتمالی واردر.

فاسک صوغش دوام ایتە. فرانسزلر جېڭە لر. لکن کوب آچە نوگولە. زور مشقت چېگلە

راژدیستوا وقتندە آمریقاغە باروب « روسیە حقندە حقیقت حال » اسمندە بر لکسیە اوقوب فایتووی ایچون اورتە واوڭ دیپوتانلر بیک آچولاندىلر. پورشیکیویچ قباحت سوزلر ایله دو مانڭ اچندە میلوکفی تحقیر ایتدی. شونڭ ایچون اوزینی ۱۵ زاسیدانیە غە دو مانڭ قوغدیلر.

مسلمان فرانسبە سینڭ اشلگان ایشی کورنمی، مسلمان دیپوتانلرنک دو مانده بارلقلری آزیبلنە، طاوشلری ایشتملی. اون مسلمان دیپوتاتی بر نیچە فرقه گە آیرلغان، مسلمان فرانسبە سى ایکی اوچ گنە کشیدن عبارت قالغان دیگان تا سفلی خبرلر ایشتلە. مسلمانلر اوز ایشلری حقندە بر قدر قایغوره باشلادیلر، دیپوتانلارغە معاونت ایچون پتربورغە آدملر یباررگە تلیرلر دیگان خبرلردە کیله. فقط منتظم بر آرغانیزانسیە سز بویله عمومی ایشلرنی یوروتماک چیتندر. « مسلمان اتفاقى » بار و دائمی بیورو « یاصارغە ممکن وقتلردە خلق اهمیت بیرمادی. اوڭ نندە صولد نندە هجوم ایتلیدی. ایندی ایشلرگە وقت یتدیگنی خلق اوزیدە آڭلی باشلادی. ضرر یوق، صوڭ بولسەدە خیرلی بولسون.

* *

*

خارجە گی واقعه لرنڭ اڭ مهمی: ما کیدونیا مسئله سی و بو مسئله دن طولای یاوروپا اتفاقى نڭ بوزلوب زور واقعه لر چقمق احتمالی بارلغیدر.

روسیە ایله آوستریا بر نیچە یلر مقدم اوز آرە اتفاق یاصاب ما کیدونیا گە اصلاحات کرترگە (آفرولق ایله ترکیبە قول آستندن قوتقا

محتاج اوله قسزین تیلیفون ایله سوبلاشه آلا چقلردر.

آغاچدن کاغذ یاساو

معلومدر که کاغذنک بر تورلیسی آغاچدن یاصالمق اولوب بونک ایچون آغاچنک ائک کوب کیتکان یزیده آمریقادر. آمریقاده غزته لر بیک کوب طارالا، شول سبیلی کاغذ بیک کوب استعمال ایتله. آلتغان بر حسابقه بناء: آمریقاده هر سنه اوسکان آغاچنک اوچ مرتبه کوب مقداری کاغذ یاسار ایچون کیسله بارمقده در. اگر آغاچ اوشبو روشده کوب استعمال اولنه جق بولسه ۳۳ یلدن صوگ آمریقاده هیج بر آغاچ فالماسقه تیوش بولادر. ۱۹۰۵ نجی یلده کاغذ یاسار ایچون آغاچ ۱۸۸۰ نجی یلده غیدن اون مرتبه آرتق کیتکان.

آغاچدن یاصالا طورغان کاغذلر غزته ایچون استعمال اولنه در. صوگنی ۲۵ یل اچنده آمریقاده غزته لر نیک مقداری ۲۵ مرتبه آرتقان. ۱۹۰۵ نجی سنه ده غزته لر ورنا لرنک، ۱۸۸۰ نجی یلغه فاراغانده یالکز بیتلری آرتو سبیلیگنه ۱۶،۸۳۴ دیساننه اورمان کیسارگه لازم بولغان. ۱۸۸۰ نجی یلده هر باصلغان مطبوعات عمومگه بولکانده کشی باشینه ۴۱ دانه توشه ایکان، اما ۱۹۰۵ نجی یلده بو ۱۲۵ دانه گه منگان. آنک اوستینه ده هر غزته وهر ژورنالک آورلغی اولگی گه فاراغانده ۲ مرتبه آرتقان.

آمریقاده مطبوعاتنک بو قدر ترقی ایتو- وینه سبیلر: کاغذنک اوچوزلغی، ماشینه لر ایله حرف ترونک آسانلغی، اعلانلرنک کوبلکی، دیلر. ۱۹۰۵ نجی یلده جهابیر متفقده گی غزته مطبعه لرنده گنه ۶ مک دانه حرف تزو ماشینه سی

ونتیجه سنکده زور خیر کورنمی. چونکه اگر اوزینه بیک مایلی برکیسه ک بیرلمگانگه گیر مانیا فرانسیه دن فاسنی بتون کوینچه گنه بوتدر رغه اوخشامی. آمریکا ایله یاپونیا ده بیک آشغوب فوراللانلر.

ترکیه ایله پیرسیه آره سنه غی صوغش باصیلوب طوره. نزاعنی حل ایتارگه قامیسیه یاصالیدی، ترکیه ننگ روسیه گه هجوم گه حاضرلنو خبر لری البته اصلسز و «نوویه ژریمه» لری ایجادیدر. پورتو غالیه ده مدهش قانلی واقعه اولوب قرالنی واوغلینی اوتر دیلر. بتون حریتلرنی آباق آستینه صالوب طابتاغان باش مینیستر و دیققاتور «فرانکو» بو واقعه دن صوگ چیت میلکت که فاجدی. یکی قرال اداره مشروطه و حریتلرنی تاءمین ایتارگه وعده بیردی. عمو میتله، یاوروپانک افق سیاسیسنده تورلی بولوطلر کورلمکده در.

کشیات و امراعات

♦♦ بوکون گه قدر تیلیفون ایله سوبلاشوچیلر، تیلیفون کویپشه سینه آغز قویوب سوبلمکده ایدیلر. فقط اوشبو کویپشه نی کوکریک یا که باشقه اعضاغه محکم تراب قویلدیغنده آغز قویوغه حاجت اولمای، مقصود اوتالدیکی معلوم اولمشدر. شویله که تیلیفون کویپشه سیننی تینه قاتیغ تیدروب باغلاب قویوچی کیسه لر، قوللرنی حرکتلندررگه

♦♦ کاغد آچه اڭ ایلک اولوق ۸۰۷ تاریخده (امام شافعی زمانه سنده) چین مملکتنده چیقارلمشدر. یاوروپاده کاغد آچه نڭ ایلک چیقارلوی ۱۱۲۲ تاریخدهدر.

کوبمو استودینت بار؟

امل روسیهده ۹ دارالفنون بار. الفنون لری : پتربورغ، موسقوه، کیف و آدیس دار-الفنونلری در ۱۹۰۸ نجی یل باشنده خارنوف شهرنده گی دارالفنونده ۱۵۰ معلم (پروفیسور-لر)، ۴۳۹۲ استودینت، ۲۴۳ اختیاری اوچوی ایرو ۱۷۷۶ اختیاری اوچوی فز بولنمشدر. بونلرنڭ ۱۶۰۰ زی حقوق و ۱۶۶۵ سی طبیه شعبه سنده. عوما بو دارالفنونده اوچوی بلطریغیدن ۱۴۶۳ عدد آرتمشدر.

یهودی بایلیری

۱۸۸۹ نجی یلده موسقوه شهرنده گی برنجی گیلدی سوداگرلرنڭ یوزگه ۳۳ سی یهودی ایکن. ۱۹۰۸ باشنده ایسه هر یوزگه ۶۶ سی یعنی یارتیسندن آرتقی یهودی بولغان. اگر اش بولای کیلسه موسقوه بایلیغی یهودی قولینه لروب بته چگی شبهه سزدر.

سویلی طورغان ساعت

یاوروپاده تیخنیکه و ماشینه چیلیق علمی کوندن کون فوق العاده ترقی ایتمکده در. شالدراب یا که موزیقه اویناب اوزک تلاگان وقتده او یغانا طورغان «بودیلنیک» ساعتلری هر کیمگه معلومدر. حاضرنده «اسویچره» ساعتچیلری بودیلنیک ساعتلرنڭ اچینه کچکنه فونوغراف آلترلی قویوب

اشلگان، هر ماشینه بش کشی اورنینه طورادر. آمریقادا غزتله بیک اوچوزدر. نیویورق شهرنده یکشنبه صابن چغا طورغان غزتله ردن اڭ الوغلرندن آلتی دانه سینک هر نومیری آلتمشر بیت بولا. یعنی هر فایوسینه اورته فولک ۴۸۰ بیتلی بر کتابه کینکان قدر کاغد کینه. بو غزتله رنک عادتده ۳۸ده بر الوش چماسی متن، ۳۸ده بر الوش قدری اعلان و فالغانی رسملر-تصویرلر بولا. کاغدنک قداغی ۱۹۰۰ نجی یللرده ۳ نین اولوب، ۱۹۰۵ نجی یلده ۴ نین گه کونارلگان. (روسیهده ۱۰-۱۲ نین) شول سببلی غزته چیلرنک داخودلری کیموب، آغاچدن باشقه نرسه دن کاغد یا صاونی ایسابلی باشلاغانلر. لکن حاضرگه طالبیمدر. آغاچ یا فراقلری بر نیچه آیلر عمر سورسه لرده آغاچدن یا صالغان غزته کاغدلرنیک عمرلری بیک فصقه اولوب، کوبسنجه باصلغان کوندوک تتلوب بتهدر.

سوغه

♦♦ بانقه - قرون وسطی ده ایتالیاده، اورامده آچه و انقلاب کسب ایدوب طورچیلر کورله باشلادی. بونلر اوزلرنڭ آچه لرینی اوستال کبی بر نرسه اوستینه فوبارلر و آنی ده «بانقه» دیه اتارلر ایدی. صوگره اوشبو آچه آلتشدرمق کسبی ترقی ایته ایته، حاضرگی بانقه لر تائسیس ایدلدی و بانقه اسمی همیشه سلامت قالدی. حاضرگی اصول ایله اڭ ایلک «ژندیک» شهرنده ۱۱۵۷ تاریخده بانقه آچلمشدر.

عقلی باشندہ توگل!

بر کشیدن: «سن اوپله نگان وقتگده
نیچه یاشگده ایدک؟» دیه صورمشلر «بلمیم،
اول وقت عقلم باشمده توگل ایدی» دیه جواب
ویرمشدر.

صاران ادم و تلانچی:

تلانچی — بر صدقه پیرسه کزله .
- پیررم، لکن بر شرط ایله قبول ایدرمیسن؟
تلانچی — نیندای شرط؟
صاران — بوندن صوگه بوندن برده صدقه صورا-
ماو شرطی ایله!

خط یازغانده:

بر کشی خط یازغانده ایکنچی برسی آنک آرتندن
کیلوب قاراب طوره ایکن. خط یازوچی آئی
بلگاج کاغذینه: «دخیده یازه چی سوزلرم
کوب ایدی، لکن بر احق آدم آرتندن
کیلوب یازغانمنی اوقوب طوره» دیه یازمشدر!

مقتطفات تاریخیه

«هانری هاینه» نک وصیتی .

گیرمانیا نک مشهور شاعر لرتندن «هانری
هاینه» وصیت نامه سنی یازدیغی وقت کندیسیل
کورشمگه کلن خاхам (یهودی روحانیسی)
آلیکساندر «وهیل» گه دیرگه .

یاصی باشلاغانلر . فونوغراف آرقلی تلاگان نرسه نی
سویلا رگه ممکن اولدیغندن بوندن صوگه اوستال
اوستنده گی ساعتلرمز: «نمازغه طور، قویاش
چغا» «مکتبکه باررغه وقت، ساعت ۸ بولدی»
«ساعت ۱۰ نده باراچاق برک بار، خاطرگده می؟
اونتوب فالنه» کبی سوزلر سویلاب کرکلی
نرسه لرنی خاطرگه نوشوره طوره جقدر.

لطائف

عقلی بالا

بر آنا اوزینک بالاسنی یانینه چاقروب:
«اوغلم، اگر بن یا که آناک انکز ایله
ایکگزگه اورتاق برر نرسه آلوب قایتوب
پیرسه ک، شونی بولگان وقتده سن آکارغه
هر وقت اوزکنکندن کوبره ک پیر، جومردلغاک
بیلنوب طورسون» دیگان. بالا بوکا فارشو:
تشکر ایدرم آتام، فقط بو نصیحتنی انمه
سویلاسه کز دخیده یخشیراق بولور ایدی»
دیه جواب ویرمشدر.

ایکی آدوات آراسنده:

— زنه ایتنه کورمه آئی، اول بر یالغانچی کشیدر.
— سن آئی فایدن بیله سن؟
— نیچون بلمیم، کشی آلداب لکه کسکان
بلا سندن بن آئی دورت مرتبه فوتقاردم،
لکن آک صوگره اوزمنیده آلدادی!

امثال

(ش. سامی بک دن)

عشق عمرنك طوزیدر. هشقسز عمرنك
هیچ بر طادی بوقدر.

آچهغه محتاج کشیکه عقل اوگره ننه،
نصیحت بیرمه.

قولده غیبنی بوغالتماو، قولده بولماغا
ننی طا بودن فائده لبر کدر.

انتقام قباحتلرنك اڭ وحشیسیدر.
حریت قناعت که باغلیدر. طمع، ثروت
وشهرت انساننی اسیر ایدر.

دنیاده هیچ نعمت بوش بیرلمی.
کوبسینگ قیمتی ده حریتدر.

عوام اوزی آگلاماغان نرسه نی یامقدس
صانی، یا کفر دیب بیل.

آوچی ایله بالفچی هیچ وقت بایوماز لر.
امید بر لن باشا وچی آچلقدن اولر.

هر ایشتنکان سوزینه اینانوچی آدم
یالغانچیدر.

آچه آچه ایله کسب اولنور.
غفلت بر بوزدر هر کیم آنک اوستینه باسه

یقیلوب باشنی بارر.
کوب سویلا وچیدن کوب ایش کوتمه.

بر خاتوندن آچو. آلا سڭ کیلسه
آنک آلدنده ایکنچی بر خاتوننی ماقتا.

بر فیلسوف اوزینگ شا کردلرینی
جیوب، دنیاده انسان ایچون اڭ بیخشی نرسه

نک نه اولدیغنی صوردی. بریسی: «عقل
کاملدر»، ایکنجیسی: «بیخشی ایبدمشدر»،

بعضی بیخشی «کورشودر»، وبعضیسی:
«تدپیرو آلدان کورو چیلدر»،

— وصیتنامه مده اڭ زیاده اجراسنی آرزو
ایندیگم شی نه در، بیلور میسکز؟

— یوق، بیلیمورم.
— وفاتنک ایرتهسی کونی خاتوننک کیاوگه

چغوویدر.
— اما یابدک ها!... سبب؟

هیچ اولمازسه وفات ایتمش اولدیغمه هر کون
تأسفی ایده جک بر آدم بولنمش اولور!

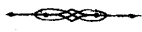
مشهور بر عالمنڭ سیاسی اشی.

علوم طبیعیه علماسندن مشهور «نیوتون»
انگلتیره پارلامینتنده یگرمی سنه قدر دیپوتات
اولوب طور دیغی حالده هیچ بر نطق سویلمگان،
هیچ بر تکلیفده بولنمغان و هیچ بر اعتراض
ایتمگان. نهایت خارق العاده اولرق بر کون
طور و بده بونڭ سوزگه باشلایه جفنی باشقه
دیپوتاتلر کورگاچ، حاضرکه قدر بر چوق
مهم مسئله لرده سوز سویلمگان بوذاتنک سوزگه
باشلاوی پک مهم مسئله اوستینه بولسه کرک
دیه، بارسیده بونڭ سوزینی پک دقت ایله
طڭلارغه باشلاغانلر.

«نیوتون» نه دیسه بگنورسکز؟ دیمشکه:
«افندیلر! اوڭ طرفنده شو کور دیکسکز
ترزه نڭ بر پیلاسی واتلمش اولدیغندن جیل
کروب بنم ایسانلگمه ضرر بیرهدر، شونڭ
اورنینه یگی پیلا قویلورغه قرار بیریلور -
ینی اوتنه من.»

ابوالعلا حقنده اولان سوز ابن خلدونده
ایکی اورنده مذکور در . عبارت لری بویل :
« کان الکثیر مین لقیناه من شیوخنا فی هذه
الصناعة الادبیه یرون ان نظم المتنبی والمعری
لیس هو من الشعر فی شیء لانهما لم یجریا
علی اسالیب العرب . » کانسوا یعیبون شعر
المتنبی والمعری بعدم النسخ علی الاسالیب
العربیة کما مر . فکان شعرهما کلاما منظوما
نازلا عن طبقة الشعر والحاکم بذلك هو
الدوق » (فصل فی صناعة الشعر ۱۲۸۴ نجی
بیل مصرده باصلش نسخه نث ۵۰۳ — ۵۰۴
صفه لری) . شهر شرف .

یکاترینبورغ شهرنده .

جزئی بر تنبیه ایندی کمز ایچون شاید
بزارلی عفو بیوررسز . ابن خلدون مقدمه
سینک ترجمه سنده اوچونچی جز ۲۷۰ صفه
سنده بویل دیور : کلام منشورک شعرده اولمیان
اسالیب مخصوصه سی اولدیغی کبی ، شعرک
دخی منشورده اولمیان اسالیب مخصوصه سی
اولدیغندن ؛ منظوم اولوبده اویله اسالیب
اوزرنده اولمیان کلام ، شعر اوله مز . آنکچون
ارشبو صناعت ادبیده اسانده مز اولان علماء
اعلامک اکثری متنبی ایله معری نظم لری اسالیب
عرب اوزره جاری اولمادیغندن شعر دن معدود
دگدر ، دیه رأی و حکم ایدر لر ایدی .

هادی طاهری 563
شورا : کله چک نومبرده بو طوغروده
سوز بولور .

ناشر لری : محمد شا کر و محمد ذا کر رامیفلر
محرری : رضا الدین بن فخر الدین .

دیه جواب ویردیلسر . فیلسوف هیچ
بریسنی یاراتمادی . آخرنده بریسی : « یغشی
قلبر » دیدکده ، فیلسوف : « درست ، شولدر ،
چونکه اول بولسه اولگیلرنگ بارسیده
بولادر » دیدی .

مرسد و مخاره

« قزان » شهرندن :

« اللزومیات » حقنده اولان بر انتقاد
مناسبتیل « شورانک برنجی نومبرنده ، بر
عالم سوزیله ایکنچی بر عالمدن محبت آلور
غه یارامادیغی توصیه ایدلنور هم ده ابن
خلدوندن نقل ایتدیکم سوز ابن خلدونده
کورلمادیکی بیان بیورلور .

بن ، فریدو جدی سوزینه استناد ایله
دگل بلنکه محترم فیلسوف ابوالعلا حضرتلرینک
دیوانلرنی اوقومقدن حاصل اولان خاطره منی
پازوب ایدم خلق آراسنده حریت و فلسفه
ایله اسمی چقمش فریدو جدی سوزنی پالکز
استشهاد مقامنده ذکر ایتدم . (بونلر ایسه
— الاصلاح — ده آچیق روشده در) .

فریدو جدی بنگ معری حضرتلری حقنده
پازدیغی فکرینک دلیلی « دائرة المعارف »
مطالعه ایدنلره معلومدر . ابوالعلا حضرتلر
بنگ حقیقت حالده بیوک فیلسوف ایدیکنی
افرار و تصدیق هم ده محبت ایتدیکم صوکه ؛
معصوم اولمادیغی سببندن حقلرنده خطور
ایتمش فکر منی باز مق ، محبت آلودر دیسه
ظن ایتیم .

ترجمان

باغچه سرايده هفته ده ايکي دفعه چغا طورغان
ملي، ادبي، سياسي غزته در.

ييللق حقي ۴ صوم، وياروم ييللق ۲ صوم.
Г. Бахчисарай, Тавричesk. губ. :
въ редакцію газеты «Переводчикъ»

ارشاد

با كوده شهديك هفته ده اوچ دفعه چغا طورغان
سياسي، ادبي علمي، اقتصادي، اجتماعي غزته در.
ييللق حقي ۷ وياروم ييللق ۵ صوم.

Г. Баку, въ редакцію газеты
«Иршадъ».

» تازه حيات «

با كوده هر كون نشر اولنان ادبي، سياسي، فني،
اقتصادي، اجتماعي غزته در.

Г. Баку, въ редакцію газеты — «Таза Гэятъ»
ييللق حقي ۸، يارم ييللق ۵ صوم.

تقليبس شهرتك چغا طورغان گوزل رسمي، كولكولي

» ملا نصرالدين «

ژورنالينه آبونه قبول اينولنه در. حقي برييللق
۵ صوم؛ ۶ آيلق ۳ صوم؛ ۳ آيلق ۱ صوم ۶۰ تين.

Г. Тифлисъ :
ред. « Молла-насрет-динъ »

«الاصلاح»

علم و تعليم گه دائر هفته ده بر مرتبه
چغا طورغان غزته در.

بر ييللق ۳ صوم يارم ييللق

۱ صوم ۵۰ تين. اوچ آيلق ۱ صوم.

شاگردلر ايچون ۳ آيلقى ۷۵ تين.

Базань, редакция :
« Эль-вслахъ »

» شرق كتبخانهسى «

هر توري درسي و مطالعه كتابلري،
خريطه لير و مكتب اسبابلري بولنور.
هندستان، مصر، استانبول مطبعه
لر زنده باصلوب چقمش نادر اثرلر
كوبدر.

Г. Орскъ, Оренб. губ. :
Ахмеду Исхафову

اواره دن

●● حبيب النجار و سرور الدين حضرتلر
ملا جمال الدين و ملا ابراهيم افنديلر:
معلم شكري افندي و عبد الله افنديلرگه
تشكر ايدرز.

●● مجوعه مز، اشپنه گه قويلديغي صوڭ
قزاندە چيغا باشلامش «ترييه» مجله سينڭ،
برنجي نومبيري كلدي. بونڭ طوغروسنده
فكرمز بيان ايدلنور.

◆◆ «يڭي تورمش» غه : قويلنور.
◆◆ سيد عمر بيك چنابلرينده : كله چك
نومبوره بولور.

اوشبو نومر «شورا» نك مندرجهسى:

- اوزباك خان .
- عمومى اسلام ندوھسى .
- اوزمگه عا ئد .
- روس ادبياتى نك تجدد دورى .
- شيخ شاملك تصويبرى وترجمه ۶ ھالى .
- اشعار .
- قطعه .
- نەلر كوردم .
- اجمال سياسى .
- قوياش ھم صوق .
- لطائف .
- مقتطفات تاريخيه .
- امثال .
- مراسله و مخابره .

نسخهسى برهملب ۲۰ نين

اورنبورغ

« كرىموف ، حسينوف و شرکاسى » نك پاراواى باصه خانهسى .

۱۹۰۸